ΑΣΤΗΡ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ

«Πάντα δοκιμάζετε, τὸ καλὸν κατέχετε».

Ἔτος 66ον ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ, 1930. Ἀριθ 12.

ΤΟ ΠΑΙΔΙΟΝ ΤΗΣ ΒΗΘΛΕΕΜ

«Διότι παιδίον ἐγεννήθη εἰς ἡμᾶς, υἱὸς ἐδόθη εἰς ἡμᾶς· καὶ ἡ ἐξουσία θέλει εἶσθαι ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτοῦ· καὶ τὸ ὄνομα αὐτοῦ θέλει καλεσθῆ Θαυμαστός, Σύμβουλος, Θεὸς ἰσχυρός, Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος, Ἄρχων εἰρήνης». *Ἠσα. θ'. 6.*

Εἰς τὸ χωρίον τοῦτο ἔχομεν μίαν προφητείαν περὶ τῆς γεννήσεως τοῦ Θεανθρώπου καὶ περιγραφὴν εἰς ὀλίγας λέξεις τοῦ ἐνδόξου χαρακτῆρος Αὐτοῦ—προφητείαν γραφεῖσαν 700 ἔτη πρὸ τοῦ συμβάντος. Ἤδη εἰς τὸ ζ'. κεφάλαιον ὁ Προφήτος προλέγει εἰδικώτερον τὰ τῆς γεννήσεως Αὐτοῦ: «Ἰδού, ἡ παρθένος θέλει συλλάβει καὶ γεννήσει υἱὸν· καὶ θέλουσι καλέσει τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἐμμανουήλ, ὅπερ μεθερμηνευόμενον εἶναι, Μεθ' ἡμῶν ὁ Θεός» (Ματθ. α'. 23). Ἐπίσης ὁ προφήτης Μιχαίας (ε'. 2) εἶχε προείπει ὅτι ὁ Μεσσίας θὰ ἐγεννᾶτο ἐν Βηθλεὲμ τῆς Ἰουδαίας. Εἰς τὸ προκείμενον ὅμως χωρίον ὁ Ἡσαΐας ἀπαριθμεῖ τὰς ἰδιότητας τοῦ μέλλοντος νὰ γεννηθῇ παιδίου—ἰδιότητας, αἵτινες ἐμφαίνουσι τήν τε θείαν καὶ τὴν ἀνθρωπίνην αὐτοῦ φύσιν. Ἄς ἐξετάσωμεν λοιπὸν καὶ ἡμεῖς δι' ὀλίγων τὰς ἰδιότητας ταύτας, δι' ὧν ἦτο περιβεβλημένον τὸ Παιδίον τῆς Βηθλεέμ.

*
* *

1. Ἡ ἐξουσία θέλει εἶσθαι ἐπὶ τὸν ὦμον αὐτοῦ. Οἱ Ἑβραῖοι ὀρθῶς ἠννόουν τὴν προφητείαν ταύτην τοῦ Ἠσαΐου ὡς ἀποβλέπουσαν εἰς τὸν ἀναμενόμενον Μεσσίαν, ἀλλὰ παρεξήγουν τὴν «ἐξουσίαν», δι' ἧς ὁ Μεσσίας θὰ ἦτο περιβεβλημένος, ὡς ***πολιτικήν***· ἐπερίμενον ἐν τῷ προσώπῳ Αὐτοῦ ***κοσμικὸν βασιλέα***, ὅστις θὰ ἀπηλευθέρωνε τὸν Ἰσραὴλ ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν ξένων καὶ θὰ ἐπεξέτεινε τὸ κράτος αὐτοῦ ἐπὶ τῶν ἄλλων ἐθνῶν, καθιστῶν τοὺς Ἰουδαίους λαὸν κυρίαρχον καὶ προνομιοῦχον. Ἡμεῖς ὅμως ὑπὸ τὸ φῶς τῆς Νέας Διαθήκης βλέπομεν σαφέστερον τὴν ἔννοιαν τῆς προφητείας ταύτης καὶ γνωρίζομεν ὅτι ἡ βασιλεία τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ δὲν ἐπρόκειτο νὰ ἦναι ***«ἐκ τοῦ κόσμου τούτου»***, ἤτοι, πολιτικὴ καὶ κοσμική, ἀλλὰ ***βασιλεία πνευματική***, ἐνθρονισμένη εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, οὓς ὁ Μεσσίας θὰ ἔσωζεν ἀπὸ τῶν ἁμαρτιῶν αὐτῶν—βασιλεία ἀπείρως πλέον παγκόσμιος ἢ ὅσον τὴν ἐφαντάσθη καὶ ὁ πλέον σωβινιστὴς Ἰουδαῖος, ἐπεκτεινομένη καθ' ὅλους τοὺς μετέπειτα αἰῶνας εἰς ὁλοὲν εὐρυνόμενον κύκλον, ἕως οὗ περιέλαβε λαοὺς καὶ χώρας καὶ ἠπείρους τελείως ἀγνώστους εἰς τοὺς ἀνθρώπους τῆς ἐποχῆς ἐκείνης. Πράγματι, εἰς τὸν Ἰησοῦν ἐδόθη ***«πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς»***, καὶ ἡ ἐντολὴ Αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἀποστόλους

καὶ ὀπαδοὺς Αὐτοῦ ἦτο ὅπως διδάξωσι ***πάντα τὰ ἔθνη νὰ φυλάττωσι τὰς ἐντολὰς Αὐτοῦ.*** Πόσον ἀπείρως μεγαλειτέρα καὶ μεγαλοπρεπεστέρα καὶ διαρκεστέρα εἶναι ἡ πνευματικὴ αὐτὴ ἐξουσία, ἥν ἀσκεῖ ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς ἐπὶ τοῦ κόσμου ἐπὶ 19 ἤδη αἰῶνας! Ποία κοσμικὴ ἐξουσία ἢ βασιλεία ἔλαβέ ποτε τοιαύτην ἔκτασιν καὶ διήρκεσε τόσον πολύ;

2. Καὶ θέλει καλεσθῆ τὸ ὄνομα αὐτοῦ Θαυμαστός. Ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι πράγματι θαυμαστός, ἑλκύων τὸν θαυμασμὸν ὄχι μόνον τῶν ὀπαδῶν Του ἀλλὰ καὶ αὐτῶν ἀκόμη τῶν μὴ πιστευόντων εἰς Αὐτὸν ὡς Σωτῆρα καὶ Θεόν. Θαυμαστὸς διὰ τὴν ***ταπεινὴν ἐνανθρώπησιν Αὐτοῦ***—ὁ παντοδύναμος Θεὸς ἐνδυόμενος τὴν ἀσθενῆ ἀνθρωπίνην σάρκα καὶ γεννώμενος ἐν φάτνῃ, διότι δὲν εὑρέθη τόπος ἄλλος δι' Αὐτόν· ὁ Ἄπειρος φορῶν τὴν πεπερασμένην ἀνθρωπίνην φύσιν· ὁ Δημιουργὸς τοῦ παντὸς καταδεχόμενος νὰ λάβῃ τὴν μορφὴν πλάσματος, ὁ Κύριος πάντων τὴν μορφὴν δούλου. Θαυμαστὸς ***διὰ τὸν ἐπὶ γῆς βίον Αὐτοῦ***—βίον στερήσεων καὶ ταλαιπωριῶν, ἀλλὰ πλήρη αὐταπαρνήσεως, καθαρότητος, πρᾳότητος, φιλανθρωπίας, εὐσπλαγχνίας καὶ αὐτοθυσίας. Θαυμαστὸς ***διὰ τὴν διδασκαλίαν Αὐτοῦ***—λαλήσας ὡς «οὐδέποτε ἐλάλησεν ἄνθρωπος», παραδώσας εἰς πάσας τὰς ἐπερχομένας γενεὰς διδάγματα καὶ ἀρχὰς ἀφαντάστου ἕως τότε ὕψους καὶ μεγαλείου, ἀγνώστου ἕως τότε ἠθικῆς. Θαυμαστὸς ***διὰ τὸν θάνατον Αὐτοῦ***, ἑκουσίως παραδώσας Ἑαυτὸν ἵνα σταυρωθῇ ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν τοῦ κόσμου καὶ προσενεγκὼν Ἑαυτὸν «ἀντίλυτρον ὑπὲρ πάντων», ἵνα δώσῃ σωτηρίαν εἰς πάντας ἀνθρώπους. Θαυμαστὸς ***διὰ τὴν ἐκ νεκρῶν ἀνάστασιν Αὐτοῦ***, καταπαταπατήσας τὸν θάνατον καὶ χαρίσας εἰς τοὺς πιστούς Του τὴν δικαίωσιν καὶ τὴν αἰώνιον ζωήν.

3. Σύμβουλος. Ὁ Ἰησοῦς, ὁ αἰώνιος Λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀπεκάλυψεν εἰς τὸν ἄνθρωπον τὸν Θεὸν ὡς Θεὸν ἀγάπης καὶ οἰκτιρμῶν, ὡς Πατέρα φιλόστοργον. Διὰ τῆς ἐπὶ γῆς διδασκαλίας Αὐτοῦ ἐγένετο ὁ ὑπογραμμός, ὁ σύμβουλος καὶ ὁδηγὸς τῆς ἀνθρωπότητος, ἥτις ἐσύρετο εἰς τὸ σκότος τῆς πλάνης καὶ δεισιδαιμονίας καὶ εἰς τοὺς λαβυρίνθους τῆς ἀνθρωπίνης φιλοσοφίας, ὁδηγήσας αὐτὴν εἰς τὸ φῶς, εἰς τὴν ἀληθῆ γνῶσιν, εἰς τὴν ἀνάπαυσιν τῆς ψυχῆς ἐν τῷ ἀληθινῷ Θεῷ. Διὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦ Παρακλήτου, ὅν Αὐτὸς ἔπεμψεν ἐπὶ τὴν ἐπίγειον Αὐτοῦ Ἐκκλησίαν, ἐξακολουθεῖ μέχρι σήμερον νὰ ἦναι ὁ ἀλάνθαστος Σύμβουλος καὶ ὁδηγὸς τοῦ λαοῦ Αὐτοῦ καὶ θὰ ἦναι τοιοῦτος μέχρι συντελείας τοῦ αἰῶνος.

4. Θεὸς ἰσχυρός. Πολλοὶ ἠθέλησαν νὰ ἀρνηθοῦν τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀρκούμενοι νὰ τὸν ἀναγνωρίζουν ὡς μέγαν Προφήτην, ὡς θεόπνευστον Διδάσκαλον, ὡς τέλειον Ἄνθρωπον. Ἀλλ' αἱ ἰδιότητες αὗται, τὰς ὁποίας πράγματι εἶχεν, ἦσαν ἰδιότητες τῆς ***ἀνθρωπίνης*** Του φύσεως. Ἐκτὸς ὅμως ταύτης εἶχε καὶ ***θείαν φύσιν,*** ἥτις σαφῶς ἐπιμαρτυρεῖται ὑπὸ τῆς Γραφῆς. Εἰς τὸ προκείμενον χωρίον ὁ Ἡσαΐας ρητῶς τὸν ὀνομάζει «Θεὸν ἰσχυρόν». Ὁ Ἰωάννης (α'. 1) μαρτυρεῖ ὅτι «Θεὸς ἦν ὁ Λόγος» καὶ ἀποκαλεῖ τὸν Ἰησοῦν «ἀληθινὸν Θεὸν» (Α'. Ἰωάν. ε'. 20). Καὶ ὁ Παῦλος (Τίτ. β'. 13) ὁμιλεῖ περὶ «τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ». Εἰς Αὐτὸν ἀποδίδονται ρητῶς αἱ θεῖαι ἰδιότητες τῆς ***αἰωνιότητος*** (Μιχ. ε'. 2), τῆς ***παντοδυναμίας*** (Ἀποκάλ. α'.

8), τῆς ***πανταχοῦ παρουσίας*** (Ματθ. ιη'. 20), τῆς ***ἀθανασίας*** (Ἑβρ. ιγ'. 8) Αὐτὸς ἐδημιούργησε τὰ πάντα, τόν τε ὁρατὸν κόσμον (Ἰωάν. α'. 3) καὶ τὸν ἀόρατον (Κολοσσ. α'. 16). Εἰς Αὐτὸν ὡς Θεὸν ἀπενεμήθη λατρεία κατὰ τὴν γέννησιν Αὐτοῦ (Ἑβρ. α'. 6) καὶ ἀπονέμεται τοιαύτη ἐσαεὶ ὑπὸ τῶν οὐρανίων δυνάμεων (Ἀποκάλ. ε'. 13). Εἰς τὸ ὄνομα Αὐτοῦ μετὰ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ὀφείλουσιν οἱ ἄνθρωποι νὰ βαπτίζωνται (Ματθ. κη'. 19).

5. ***Πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.*** «Μέλλων αἰὼν» λέγεται ἐνταῦθα ἡ νέα ἐν Χριστῷ οἰκονομία, ἡ οἰκονομία τοῦ Εὐαγγελίου, ἡ οἰκονομία τῆς χάριτος καὶ σωτηρίας. Ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς εἶναι ἡ πηγή, ὁ «αἴτιος τῆς σωτηρίας εἰς πάντας τοὺς ὑπακούοντας εἰς Αὐτὸν» (Ἑβρ. ε'. 9). Εἶναι Πατὴρ τῶν πιστευόντων εἰς Αὐτὸν (Ἀποκάλ. κα'. 7), κεφαλὴ νέας οἰκογενείας ἀνθρώπων, οὓς ἔσωσε διὰ τοῦ τιμίου Αὐτοῦ αἵματος.

6. ***Ἄρχων εἰρήνης.*** Διὰ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ, πρῶτον, πάντες οἱ πιστεύοντες εἰς Αὐτὸν ἔχουσιν ***εἰρήνην μετὰ τοῦ Θεοῦ*** (Ρωμ. ε'. 1), ἐνῷ πρότερον ἦσαν «ἀπηλλοτριωμένοι τῆς ζωῆς τοῦ Θεοῦ» (Ἐφεσ. δ'. 18) καὶ «ξένοι τῶν διαθηκῶν τῆς ἐπαγγελίας, ἐλπίδα μὴ ἔχοντες καὶ ἄθεοι ὄντες ἐν τῷ κόσμῳ» (β'. 12). Δεύτερον, διὰ τοῦ Χριστοῦ ὁ ἄνθρωπος ἀποκτᾷ ***τὴν εἰρήνην ἐν τῇ ἰδίᾳ ἑαυτοῦ ψυχῇ.*** Διότι ἐντὸς τῆς ψυχῆς τοῦ ἁμαρτωλοῦ σφοδρὸς διεξάγεται πόλεμος, καὶ ὁ Παῦλος πολὺ παραστατικῶς ἐκφράζει τὴν ἀπελπισίαν τοῦ ἁμαρτωλοῦ, τοῦ συρομένου δεσμίου ὑπὸ τῆς ἁμαρτίας: «Ταλαίπωρος ἄνθρωπος ἐγώ! Τίς θέλει μὲ ἐλευθερώσει ἀπὸ τοῦ σώματος τοῦ θανάτου τούτου;» Καὶ δίδει εὐθὺς τὴν ἀπάντησιν: «Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν» (Ρωμ. ζ'. 24). Ὁ Χριστὸς διὰ τῆς σωτηρίας, ἣν χορηγεῖ εἰς τὸν μετανοοῦντα καὶ πιστεύοντα εἰς Αὐτόν, θέτει τέρμα εἰς τὴν διαμάχην ταύτην καὶ δίδει εἰρήνην εἰς τὴν τεταραγμένην ψυχήν.

Τρίτον, ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ Ἄρχων τῆς Εἰρήνης, διότι πρῶτος καὶ μόνος Αὐτὸς ἐδίδαξε ***τὴν ἀγάπην καὶ τὴν εἰρήνην μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων.*** Ἡ ἁμαρτία εἶχεν ὁπλίσει πάντα ἄνθρωπον κατὰ τοῦ πλησίον αὐτοῦ καὶ καταβιβάσει τοὺς ἀνθρώπους εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν θηρίων, ὥστε νὰ κατασπαράσσουν καὶ νὰ ἐξολοθρεύουν ἀλλήλους. Ἐγέμισε τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων μὲ μῖσος, πλεονεξίαν, φθόνον, ὑπερηφανίαν, δόλον καὶ πᾶν εἶδος ἀδικίας κατ᾽ ἀλλήλων. Ὁ Χριστός, ἐλθὼν εἰς τὸν κόσμον, ἐκήρυξε τὸ Εὐαγγέλιον τῆς ἀγάπης καὶ ἀδελφοσύνης ἀκόμη καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς.

Πολλοὶ ἄνθρωποι μυκτηρίζουν καὶ ἀμφισβητοῦν τὴν εἰρηνοποιὸν ταύτην ἐπίδρασιν τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τοῦ κόσμου, δακτυλοδεικτοῦντες τὸν Χριστιανικὸν κόσμον ὡς πλήρη ἀδικίας καὶ καταδυναστεύσεως καὶ ὡς λαβόντα ἐνεργὸν μέρος εἰς τὴν τρομερὰν ἀλληλοφαγὴν τοῦ προσφάτου μεγάλου Πολέμου. Βεβαίως δὲ ὁ πόλεμος ἐκεῖνος ἀποτελεῖ φοβερὰν κηλῖδα διὰ τὸν Χριστιανικὸν πολιτισμόν. Εἰς τοῦτο ὅμως ***δὲν πταίει ὁ Χριστὸς*** καὶ ἡ θρησκεία, ἣν Αὐτὸς ἐδίδαξεν, οὐδὲ μειώνει ποσῶς τὴν ἰδιότητα τοῦ Χριστοῦ ὡς Ἄρχοντος Εἰρήνης. Αἱ κοινωνικαὶ ἀδικίαι καὶ καταδυναστεύσεις καὶ ἡ ἀλληλοσφαγὴ τῶν Χριστιανικῶν ἐθνῶν κατὰ τὸν παγκόσμιον Πόλεμον ὀφείλονται ἀκριβῶς ***εἰς τὴν μὴ τήρησιν τῶν***

ἐντολῶν τοῦ Χριστοῦ ὑπὸ τῶν φερόντων τὸ ὄνομα Αὐτοῦ. Ἐὰν οἱ ἄνθρωποι ἐνεπνέοντο ὑπὸ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ Χριστοῦ, θὰ ἦτο ἀδύνατον, ὄχι νὰ ἀλληλοσφάζωνται, ἀλλὰ καὶ νὰ ἀδικῶσι κἂν ἀλλήλους. Ἡ δὲ ***μόνη ἐλπὶς*** σήμερον διὰ τὴν διατήρησιν τῆς παγκοσμίου εἰρήνης καὶ διὰ τὴν ἀποφυγὴν νέων πολέμων, ὡς καὶ διὰ τὴν ἐπικράτησιν τῆς δικαιοσύνης εἰς τὴν κοινωνίαν, ἔγκειται εἰς ***τὴν ἐπιβολὴν τῶν ἀρχῶν τοῦ Χριστοῦ.*** Ὅσῳ δὲ περισσότερον κηρύττεται καὶ ἐπικρατεῖ ὁ ἀληθὴς Χριστιανισμὸς εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, τόσον ἀσφαλέστερον ἀποκλείονται οἱ πόλεμοι καὶ αἱ καταδυναστεύσεις εἰς τὸν κόσμον.

***

Ἑορτάζοντες λοιπὸν καὶ πάλιν τὴν χαροποιὰν ἐπέτειον εἰς ἀνάμνησιν τῆς γεννήσεως τοῦ Παιδίου τῆς Βηθλεέμ, ἃς πλησιάσωμεν νοερῶς μὲ ταπεινὰς καρδίας εἰς τὴν φάτνην, ἥτις Τὸ ἐφιλοξένησε, καὶ ἃς κλίνωμεν εὐλαβῶς τὸ γόνυ πρὸ Αὐτοῦ, προσφέροντες Αὐτῷ οὐχὶ δῶρα ὑλικά, ὡς ἄλλοτε οἱ μάγοι, ἀλλὰ ***δῶρα πνευματικὰ***—τὴν ***λατρείαν,*** τὴν ***ἀγάπην*** καὶ τὴν ***εὐγνωμοσύνην*** ἡμῶν διὰ τὰ ἀνεκτίμητα ἀγαθά, τὰ ὁποῖα ἔφερεν εἰς τὴν γῆν ὁ ἐνσαρκωθεὶς Υἱὸς καὶ Λόγος τοῦ Θεοῦ. Ἃς ἐμπιστευθῶμεν Αὐτῷ ἡμᾶς αὐτοὺς διὰ τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν μας, τὴν σωτηρίαν τῶν ψυχῶν μας, καὶ τὴν καθοδήγησίν μας διὰ μέσου τῶν κινδύνων, θλίψεων καὶ δυσκολιῶν τῆς ζωῆς.

Ἃς ***δοξάσωμεν*** Αὐτὸν διὰ τὴν εἰρήνην, ἣν ἔχομεν δι᾿ Αὐτοῦ πρὸς τὸν Θεὸν καὶ ἐν ταῖς ψυχαῖς ἡμῶν. Ἃς ***τιμήσωμεν*** Αὐτόν, ζῶντες συμφώνως πρὸς τὸ παράδειγμα καὶ πρὸς τὰς ἐντολὰς Αὐτοῦ καὶ ***ἀνταποδίδοντες εἰς τὸν πλησίον ἡμῶν*** τὴν ἀγάπην, μὲ τὴν ὁποίαν Αὐτὸς μᾶς ἠγάπησε καὶ ἔδωκε τὴν ζωὴν Αὐτοῦ ὑπὲρ ἡμῶν.

Καὶ ἐὰν οὕτω πως τὰς καρδίας, τοὺς λόγους καὶ τὴν ζωὴν ἡμῶν διέπῃ καὶ κυβερνᾷ ὁ Ἰησοῦς Χριστός, τότε εἰλικρινῶς καὶ ἐνθέρμως θὰ δυνάμεθα νὰ ψάλλωμεν μετὰ τοῦ ἀγγελικοῦ χοροῦ: «Δόξα ἐν ὑψίστοις Θεῷ καὶ ἐπὶ γῆς εἰρήνη, ἐν ἀνθρώποις εὐδοκία!»

Δ.

ΧΑΡΑ ΜΕΓΑΛΗ

«Μὴ φοβεῖσθε· ἰδοὺ γὰρ εὐαγγελίζομαι ὑμῖν χαρὰν μεγάλην, ἥτις ἔσται παντὶ τῷ λαῷ· ὅτι ἐγεννήθη ὑμῖν σήμερον Σωτήρ, ὅς ἐστι Χριστὸς Κύριος.»
Λουκ. β.' 10, 11.

Ἡ ἐνανθρώπησις τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν ἦτο ἡ μεγίστη συγκατάβασις, τὴν ὁποίαν ὁ Θεὸς ἔκαμεν ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὁ Παῦλος εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς Φιλιππησίους, συντόμως μὲν ἀλλὰ λίαν γραφικῶς περιγράφων τὴν ἐνανθρώπησιν ταύτην λέγει: «Ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων δὲν ἐνόμισεν ἁρπαγὴν τὸ νὰ ἦναι ἴσα μὲ τὸν Θεὸν ἀλλ' ἑαυτὸν ἐκένωσε λαβὼν δούλου μορφήν, γενόμενος ὅμοιος μὲ τοὺς ἀνθρώπους». Ἤτοι, Κύριος ὢν πάντων, ἐταπεινώθη μέχρις ἐσχάτων «γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ». Ἀλλὰ μ' ὅλον

τοῦτο ὁ Θεὸς πρὸς ἔνδειξιν τῆς Θείας μεγαλειότητος τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ συνώδευσε τὴν ἐνανθρώπησιν Αὐτοῦ μὲ μεγαλοπρεπῆ γεγονότα, οἷα ἡ ἐνφάνισις τοῦ ἀστέρος πρὸς τοὺς μάγους ἐν τῇ ἀνατολῇ, ἵνα ὁδηγήσῃ αὐτοὺς εἰς Βηθλεέμ, ἡ κάθοδος ἐξ οὐρανοῦ τῆς στρατιᾶς τῶν ἀγγέλων, οἵτινες ἔψαλον τὸν ὑπέροχον ἐκεῖνον ἀγγελικὸν ὕμνον, καὶ ἡ μεγαλοπρεπὴς ἀγγελία τοῦ ἀγγέλου πρὸς τοὺς ποιμένας, οἵτινες ἐφύλαττον τὰ ποίμνια αὐτῶν εἰς τοὺς ἀγρούς. Πρὸς αὐτοὺς μάλιστα ἀνηγγέλθη ὄχι μόνον ἡ γέννησις, ἀλλὰ καὶ ὁ τόπος καὶ ὁ τρόπος τῆς γεννήσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν. Καὶ περὶ μὲν τοῦ ἀστέρος καὶ τοῦ ἀγγελικοῦ ὕμνου ἄλλοτε πολλάκις ἐπραγματεύθημεν. Τώρα δὲ ἂς ἐξετάσωμεν τὰ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ ἀγγέλου καὶ τῆς ἀγγελίας αὐτοῦ πρὸς τοὺς ποιμένας. Καὶ θέλω ἐξετάσει τὸ θέμα τοῦτο ὑπὸ τὰς ἑξῆς τρεῖς ἐπόψεις:

I. Τὴν χαρμόσυνον ἀγγελίαν τοῦ ἀγγέλου πρὸς τοὺς ποιμένας. II. Τὸ ἐνδιαφέρον τὸ ὁποῖον ἔδειξαν οἱ ποιμένες πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ παιδίου Ἰησοῦ κατὰ τὴν ὁδηγίαν τοῦ ἀγγέλου, καὶ III. Τὴν ἐκδήλωσιν τῆς χαρᾶς τῶν ποιμένων εἰς τὴν διακήρυξιν τῶν λόγων τῶν λαληθέντων εἰς αὐτούς.

I. *Ἡ ἀγγελία πρὸς τοὺς ποιμένας.*

Ὁ Θεὸς πολλάκις ἐλάλησε πρὸς ποιμένας, ὡς ἀναφέρει ἡ Π. Διαθήκη, ὡς λ. χ. πρὸς τὸν Ἄβελ, τὸν Ἀβραάμ, τὸν Ἰσαάκ, τὸν Ἰακώβ, τὸν Μωϋσῆ, τὸν Δαυΐδ, τὸν προφήτην Ἀμώς, τὸν ὁποῖον ἔλαβεν ἀπ' ὄπισθεν τοῦ ποιμνίου αὐτοῦ. Εἰς τὴν προκειμένην περίπτωσιν εἶναι ἀξιοσημείωτον ὅτι ἄγγελος τοῦ Κυρίου δὲν ἀπεστάλη πρὸς τοὺς Γραμματεῖς καὶ Φαρισαίους καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας τοῦ Ἰουδαϊκοῦ λαοῦ, οἵτινες περιέμενον τὸν Μεσσίαν τοῦ Θεοῦ, ἵνα ἱδρύσῃ τὴν βασιλείαν αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, ὅπως καὶ οἱ σύγχρονοι ἡμῶν Ἰουδαῖοι, ἀλλὰ μόνον πρὸς τοὺς πτωχοὺς τούτους ποιμένας καὶ μάλιστα αἰφνιδίως καὶ ἄνευ προειδοποιήσεως. Καὶ διατί ; Διότι ἐκεῖνοι μέν, οἱ ἄρχοντες, περιέμενον τὸν Μεσσίαν μὲ ὀπισθοβουλίαν, ἐλπίζοντες ὅτι ὅταν ἤρχετο, θὰ ἐπεδοκίμαζε τὰ σχέδια αὐτῶν, καὶ θὰ αἱματοκύλιε λαοὺς καὶ ἔθνη, ἵνα καθυποτάξῃ τὸν κόσμον ὑπὸ τὸ Ἰουδαϊκὸν σκῆπτρον. Μὲ ἄλλας λέξεις οἱ Γραμματεῖς καὶ οἱ Φαρισαῖοι ἦσαν ὑπερήφανοι ἐθνικισταί, ἀντιπράττοντες (παρ' ὅλην τὴν φαινομενικὴν αὐτῶν εὐσέβειαν) κατὰ τοῦ σχεδίου καὶ τοῦ θελήματος τοῦ Θεοῦ. Ἐνῷ οἱ ποιμένες ἦσαν ἄνθρωποι ἁπλοῖ, θεοφοβούμενοι καὶ ταπεινόφρονες, προσμένοντες τὴν ἔλευσιν τοῦ Μεσσία διὰ τὴν σωτηρίαν αὐτῶν καὶ ὅλης τῆς ἀνθρωπότητος, καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν αὐτῶν ἀπὸ τὴν τυραννίαν τῆς ἁμαρτίας, τὴν καταδυνάστευσιν τῶν θρησκευτικῶν ἀρχόντων των, καὶ τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν κατάπτωσιν, τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησαν οἱ ἀρχιερεῖς καὶ Φαρισαῖοι.

Ὁ Θεὸς ἀνέκαθεν ἐκτιμᾷ καὶ ὑπολήπτεται τοὺς ταπεινόφρονας, εἰς δὲ τοὺς ὑπερηφάνους ἀντιτάσσεται, ὅπως μαρτυρεῖ καὶ ἡ Γραφή. Τὸν τύπον τῆς ταπεινοφροσύνης ἔδωκεν ὁ Κύριος ἡμῶν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς ζωῆς Αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς, πλύνων τοὺς πόδας τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ καὶ διακηρύττων ὅτι ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ὄχι ἵνα ὑπηρετηθῇ ἀλλ' ἵνα ὑπηρετήσῃ καὶ δώσῃ τὴν ζωὴν Αὐτοῦ λύτρον ὑπὲρ τῆς ἀνθρωπότητος. Ὅπως δὲ τότε ὁ Θεὸς ηὐνόησε τοὺς ποι-

μένας διὰ τὴν ταπεινοφροσύνην αὐτῶν καὶ ἀπεκάλυψε πρῶτον εἰς αὐτοὺς τὴν γέννησιν τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, οὕτω καὶ σήμερον ἀποκαλύπτει Ἑαυτὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν Αὐτοῦ οὐχὶ εἰς τοὺς ὑπερηφάνους καὶ ἐγωϊστάς, οἵτινες ὑποκριταὶ ὄντες ποιοῦνται τὴν εὐσέβειαν πορισμὸν καὶ κάμνουσι μακρὰς προσευχὰς βαττολογοῦντες κατὰ τὸν τρόπον τῶν Ἐθνικῶν. Οὔτε εἰς ἐκείνους, οἵτινες στηρίζουσι τὴν ἀτομικὴν αὐτῶν δικαιοσύνην εἰς τοὺς τύπους, τὰς ἱεροτελεστίας τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς τὰ λεγόμενα «καλὰ ἔργα», ἅτινα κατὰ τὴν ἔκφρασιν τοῦ προφήτου εἶναι ὡς ράκη πεπαλαιωμένα. Ἀλλ' ἀποκαλύπτει Ἑαυτὸν εἰς τοὺς ἀπαρνουμένους ἑαυτοὺς πιστούς, ὡς λ. χ. τὸν Παῦλον, ὅστις μὲ τὰ τόσα προσόντα καὶ προτερήματά του ἀπηρνήθη τον κόσμον, τὸν Ἰουδαϊσμόν, τὸν Φαρισαϊσμόν, τὴν δόξαν καὶ τὴν ὑπόληψιν τοῦ ἔθνους του καὶ ἠκολούθησε τὸν Χριστὸν ἀδιαφορῶν διὰ τοὺς διωγμούς, τὰς θλίψεις καὶ τὰς δοκιμασίας τὰς ὁποίας ὑφίστατο. Ἀλλ' ἀπεναντίας ἐθεώρησε «τὰ πάντα σκύβαλα διὰ νὰ κερδίσῃ τὸν Χριστὸν» καὶ νὰ εὑρεθῇ ἐν τῇ ἡμέρα τῆς κρίσεως μὲ δικαιοσύνην οὐχὶ τὴν λογιζομένην ἐκ τοῦ νόμου, ἀλλὰ τὴν δικαιοσύνην τῆς χάριτος διὰ τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως. Διότι, ὅπως λέγει ἡ Γραφή, «ὁ Θεὸς κατοικεῖ μὲν ἐν ὑψηλοῖς καὶ ἐν ἁγίῳ τόπῳ ἀλλὰ καὶ μετὰ τοῦ ταπεινοῦ τὸ πνεῦμα» (Ἡσα. νζ'. 15).

II. *Ἡ προθυμία τῶν ποιμένων.*

Ἡ ὑποδοχὴ τῆς ἀγγελικῆς ἀγγελίας ἐκ μέρους τῶν ποιμένων ἀποδεικνύει τὴν εὐσέβειαν αὐτῶν καὶ τὸ ἐνδιαφέρον των διὰ τὴν ἔλευσιν τοῦ Σωτῆρος. Οὕτω καὶ ὁ γέρων Συμεών, ὅταν ἔλαβε τὸ βρέφος Ἰησοῦν εἰς τὰς ἀγκάλας αὐτοῦ, ᾐσθάνθη ἀγαλλίασιν καὶ χαράν. Καὶ αὐτός μεν, ὡς γνωρίζων καλῶς τὰς προφητείας, ἦτο προπαρεσκευασμένος διὰ τὸ χαροποιὸν γεγονός. Ἀλλ' οἱ πτωχοὶ καὶ ἀγράμματοι ποιμένες ἐξεπλάγησαν, ὅταν ἤκουσαν τὴν εἴδησιν ἀπὸ στόματος τοῦ ἀγγέλου.

Καὶ ὅμως παρ' ὅλην τὴν ἔκπληξίν των δὲν ἔμειναν ἀδρανεῖς καὶ ἀδιάφοροι, ἀλλὰ μετέβησαν ἀμέσως πρὸς τὸ μέρος, ὅπερ ὑπέδειξεν εἰς αὐτοὺς ὁ ἄγγελος καὶ ἐζήτησαν καὶ εὗρον τὸ παιδίον Ἰησοῦν μετὰ Μαρίας τῆς μητρὸς αὐτοῦ. Βεβαίως δὲν ἦτο εὔκολον εἰς ἀνθρώπους ποιμένας, ὁποῖοι ἦσαν αὐτοί, νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰ ποιμνιά των εἰς τὸ ὕπαιθρον, ὅπου ὑπῆρχον λησταὶ καὶ ἄγρια θηρία πρὸς διαρπαγὴν καὶ κατασπάραξιν αὐτῶν. Ἀλλὰ τὸ ἐνδιαφέρον καὶ ἡ προθυμία τοῦ νὰ ἴδουν τὸν προσδοκώμενον Μεσσίαν ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτοὺς τοσοῦτον, ὥστε ἐλησμόνησαν καὶ αὐτὰ ἀκόμη τὰ ποίμνιά των, δηλαδή, ὅλα των τὰ ἐγκόσμια ἀγαθά, ἵνα ζητήσουν καὶ εὕρουν τὸν Χριστόν.

Ἡ εὕρεσις τοῦ Χριστοῦ ἦτο διὰ τοὺς ποιμένας ἡ μεγίστη εὐλογία, τὴν ὁποίαν θὰ ἠδύνατό τις νὰ ἀπολαύσῃ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. Πολλοὶ προφῆται καὶ βασιλεῖς, λέγει ὁ Κύριος ἡμῶν, ἐπεθύμησαν νὰ ἴδωσι τὴν ἐμφάνισιν Αὐτοῦ εἰς τὸν κόσμον τοῦτον καὶ δὲν εἶδον. Ἀλλ' οἱ ποιμένες ἠξιώθησαν τοῦ προνομίου τούτου καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν μνημονεύεται ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ ὁμοῦ μὲ τὴν γέννησιν τοῦ Χριστοῦ.

Ὅπως δὲ οἱ ποιμένες ἔδειξαν ἐνδιαφέρον περὶ τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἀκολουθοῦντες τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀγγέλου εὗρον Αὐτόν, οὕτω καὶ σύ, φίλε

ἀναγνῶστα, πρέπει νὰ ἐνδιαφερθῇς νὰ εὕρῃς, νὰ ἴδῃς καὶ νὰ προσκυνήσῃς Αὐτὸν καὶ νὰ ἀπολαύσῃς ὅλας τὰς ἐπιγείους καὶ ἐπουρανίους εὐλογίας ἃς ἔφερεν Αὐτὸς εἰς τὸν κόσμον. Τοῦτο βεβαίως θὰ ἦναι τὸ μεγαλήτερον σου εὐτύχημα. Ἴσως θὰ εἴπῃς ὅτι τοὺς μὲν ποιμένας ὡδήγησεν ἡ ἀγγελία τοῦ ἀγγέλου, ἀλλὰ σὺ δὲν ἔχεις κανένα ὁδηγὸν πρὸς τὸν Χριστόν.

Εἰς τοῦτο κάμνεις λάθος, διότι ἔχεις ὁδηγὸν πολὺ καλλίτερον—τὴν Ἁγίαν Γραφήν, τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ. Μελέτησον αὐτὸν μετὰ προσοχῆς καὶ ἐνδιαφέροντος καὶ εἰς ὅλα τὰ μέρη αὐτοῦ θὰ εὕρῃς ὁδηγίας πολὺ πληρεστέρας καὶ σαφεστέρας καὶ πλουσιωτέρας ἀπὸ τὰς ὀλίγας λέξεις ἃ; εἶπεν ὁ ἄγγελος πρὸς τοὺς ποιμένας. Καὶ εἰς τὴν Παλαιὰν καὶ τὴν Νέαν Διαθήκην θὰ εὕρῃς τὴν καταγωγὴν καὶ τὴν οἰκογένειαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ὁ Χριστὸς ἔμελλε νὰ γεννηθῇ, καὶ τὸν τόπον καὶ τὸν χρόνον τῆς γεννήσεώς Του καὶ τὸ σωτήριον ἔργον Του καὶ τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν δύναμίν Του καὶ τὸν λαμπρὸν χαρακτῆρά Του καὶ πᾶν ὅ,τι σχετίζεται μὲ Αὐτόν. Διὰ τοῦτο καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν τοὺς ἀμφιβάλλοντας περὶ αὐτοῦ Ἰουδαίους παρέπεμπεν εἰς τὰς Γραφὰς λέγων: «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διότι αὗται εἶναι αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ». Καὶ πάλιν εἰς τὴν παραβολὴν τοῦ πλουσίου καὶ τοῦ Λαζάρου λέγει: «Ἔχουσι τὸν Μωϋσῆν καὶ τοὺς προφήτας· ἃς ἀκούωσιν αὐτούς». Ἄνευ τῆς Θείας Γραφῆς ἀδύνατον νὰ εὕρῃ καὶ γνωρίσῃ ὁ ἄνθρωπος τὸν Χριστὸν καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ νὰ συμμορφωθῇ πρὸς αὐτήν.

Τὴν ἀνάγκην τῆς Θείας Γραφῆς ὑποστηρίζων ὁ Παῦλος λέγει: «Ὅλη ἡ Γραφὴ εἶναι θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς ἐκπαίδευσιν τὴν μετὰ τῆς δικαιοσύνης, διὰ νὰ ἦναι τέλειος ὁ ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ εἰς πᾶν ἔργον ἀγαθόν».

III. *Τὸ κήρυγμα τῶν ποιμένων.*

Ἀλλ' οἱ ποιμένες δὲν ἠρκέσθησαν μόνον εἰς τὸ νὰ ἀναζητήσουν καὶ νὰ προσκυνήσουν τὸ Θεῖον Βρέφος τῆς Βηθλεέμ. Ὁ Εὐαγγελιστὴς προσθέτει: «Καὶ ἰδόντες, ***διεκήρυξαν τὸν λόγον τὸν λαληθέντα πρὸς αὐτοὺς περὶ τοῦ παιδίου,*** καὶ πάντες οἱ ἀκούσαντες ἐθαύμασαν». Ἐγένοντο δῆλον ὅτι ***κήρυκες*** διαπρύσιοι τοῦ ἐμφανισθέντος Μεσσίου, τοῦ ἐνσαρκωθέντος Θεοῦ, τοῦ ἐλθόντος εἰς τὸν κόσμον Σωτῆρος. Τοιοῦτος πρέπει νὰ ἦναι πᾶς, ὅστις ἐγνώρισε τὸν Χριστὸν ὡς Σωτῆρά του—μάρτυς καὶ κῆρυξ καὶ ἱεραπόστολος πρὸς τοὺς περὶ αὐτὸν ἀνθρώπους, μεταδίδων εἰς πάντας διά τε τοῦ λόγου καὶ τῆς ζωῆς του τὴν χαροποιὰν ἀγγελίαν ὅτι διὰ πάντα ἄνθρωπον ὑπάρχει ἀπολύτρωσις καὶ σωτηρία καὶ συμφιλίωσις μετὰ τοῦ Θεοῦ.

Ἐὰν οἱ ἀληθεῖς καὶ ἀναγεγεννημένοι Χριστιανοὶ σιωπήσουν καὶ δὲν ἐξαγγείλουν εἰς τὸν κόσμον τὸ μακάριον Εὐαγγέλιον τῆς σωτηρίας καὶ τῆς χάριτος, πῶς θὰ γνωρίσῃ ὁ κόσμος τὸν Χριστόν; Πῶς θὰ πιστεύσουν οἱ ἄνθρωποι εἰς τὸν μόνον Σωτῆρα, ἐὰν οὗτος δὲν κηρυχθῇ πρὸς αὐτούς; Πῶς θὰ γνωρίσουν τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἐὰν δὲν τεθῇ εἰς χεῖράς των ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ; Ὁ Κύριος ἡμῶν εἶπε πρὸς τοὺς μαθητάς Του: «Σεῖς εἶσθε τὸ φῶς τοῦ κόσμου»— «οὕτως ἃς λάμψῃ τὸ φῶς σας ἔμπροσθεν τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἴδωσι τὰ καλά σας

ἔργα καὶ δοξάσωσι τὸν Πατέρα σας τὸν ἐν τοῖς οὐρανοῖς». Καὶ ὁ ἀληθὴς ὀπαδὸς καὶ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ δὲν δύναται νὰ κρύπτεται καὶ νὰ σιωπᾷ· αἰσθάνεται τὴν ἱερὰν ὑποχρέωσιν τοῦ νὰ κηρύττῃ τὸν Κύριόν του, ὅπως ὁ Παῦλος ἔγραφεν: «Οὐαί εἰς ἐμέ, ἐὰν δὲν κηρύξω τὸ Εὐαγγέλιον!»

Βεβαίως ὑπάρχουσιν εἰς τὸν κόσμον πολυάριθμοι λεγόμενοι Χριστιανοί, οἵτινες ὄχι μόνον δὲν κηρύττουν τὸν Χριστὸν ἀλλὰ καὶ ζοῦν κατὰ τρόπον ἀντιβαίνοντα εἰς τὰς ἐντολὰς καὶ διδασκαλίας Αὐτοῦ. Ὑπάρχουν ἄλλοι ἐπίσης πολυάριθμοι, οἵτινες τὸν Χριστιανισμὸν ἐννοοῦν ὡς ἓν σύστημα ξηρῶν θρησκευτικῶν τύπων. Ὅλοι οὗτοι, καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ, δυνάμεθα νὰ εἴπωμεν ἀσφαλῶς ὅτι ***ποτὲ δὲν ἐγνώρισαν τὸν Χριστὸν οὔτε εἶναι τοῦ Χριστοῦ.***

Σύ ὅμως, φίλε ἀναγνῶστα, μὴ ἀκολουθήσῃς τὸ παράδειγμα αὐτῶν, ἀλλὰ μιμήθητι τοὺς ἁπλοϊκοὺς ἐκείνους ποιμένας τῆς Βηθλεέμ, οἵτινες ἔσπευσαν εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅταν τὸν εὗρον, διεκήρυξαν Αὐτὸν εἰς πάντας, μεθ' ὧν ἦλθον εἰς συνάφειαν. Ἐὰν εἰσέτι δὲν εὗρες καὶ δὲν ἐγνώρισας τὸν Σωτῆρα, σπεῦσον νὰ Τὸν ἀναζητήσῃς εἰς τὰς σελίδας τῆς ἱερᾶς Βίβλου, ὅπου ἡ μορφή Του λάμπει μὲ φῶς ὑπεράνθρωπον ἀλλὰ τόσον γλυκὺ καὶ ἑλκυστικόν. Ἐκεῖ θὰ Τὸν γνωρίσῃς καλῶς, καὶ θὰ Τὸν ἀγαπήσῃς. Ἐκεῖ θὰ θαυμάσῃς τὰς ὑψηλάς Του διδασκαλίας καὶ τὴν ὑπέροχον Αὐτοῦ ἀγάπην πρὸς τοὺς ἀνθρώπους. Ἐκεῖ θὰ αἰσθανθῇς ὅτι ἡ μεγάλη Του θυσία ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ ἐγένετο, διὰ νὰ λάβῃς σύ καὶ πᾶς ἄνθρωπος τὴν σωτηρίαν ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴν εἰσαγωγὴν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα. Καὶ ὅταν τοιουτοτρόπως εὕρῃς, γνωρίσῃς, ἀγαπήσῃς καὶ ἀποδεχθῇς τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν ὡς Σωτῆρά σου ἀτομικὸν καὶ ὁδηγὸν τοῦ βίου σου, μὴ σιωπήσῃς, μὴ κρυφθῇς, ἀλλ' ὡς πάλαι οἱ ποιμένες τῆς Βηθλεέμ, φέρε καὶ ἄλλους πρὸς Αὐτόν. Ὅταν οὕτω πως ζήσουν καὶ ἐργασθοῦν οἱ φέροντες τὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ, ταχέως θὰ ἔλθῃ ἡ εὐλογητὴ ἡμέρα, καθ' ἣν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι θὰ κλίνουν εὐλαβῶς τὸ γόνυ πρὸ τοῦ Θεανθρώπου καὶ θὰ ἔλθῃ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ἐπὶ τῆς γῆς! Ἀμήν.

Ἰωάννινα. ***Γ. Ν. Προυσσαεύς***

ΟΙ ΠΑΤΕΡΕΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος

(Συνέχεια καὶ τέλος)

Καθ' ὅλην τὴν τριετῆ ταύτην ἐξορίαν του ὁ Χρυσόστομος ἐξηκολούθει νὰ ἀλληλογραφῇ μετὰ τῶν ἔξω φίλων του. Αἱ διασωθεῖσαι 242 ἐπιστολαί του εἶναι σχεδὸν ὅλαι γεγραμμέναι κατὰ τὰ ἔτη ταῦτα καὶ ἀποπνέουν εὐγενὲς Χριστιανικὸν πνεῦμα καρτερίας καὶ ἀμνησικακίας, μερίμνης διὰ πάντα τὰ συμφέροντα καὶ τὰς ἀνάγκας τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἠρέμου ἐλπίδος ἐπὶ τὴν αἰωνίαν εὐδαιμονίαν ἐν οὐρανῷ. Ἀπηυθύνοντο δὲ αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εἰς ἐπισκόπους τῆς τε Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, εἰς πρεσβυτέρους, διακόνους, διακονίσσας, μοναχοὺς καὶ ἱεραποστόλους· περιέχουν περιγραφὰς τῶν ἰδίων του περιπετειῶν, συμβουλὰς ἐπὶ διαφόρων ζητημάτων, καὶ ἐνθαρρύνσεις πνευματικὰς εἰς τὸ χειμαζόμενον ποίμνιόν του.

Ἀκόμη καὶ διὰ τὸ μακρυνὸν ἱεραποστολικὸν ἔργον ἐν Σκυθίᾳ καὶ Περσίᾳ καὶ διὰ τὴν καταπολέμησιν τῶν αἱρέσεων ἐν Κύπρῳ καὶ τῆς εἰδωλολατρείας ἐν Φοινίκῃ ἐμερίμνα ὁ μέγας ἐξόριστος.

Ἡ Εὐδοξία, βλέπουσα ὅτι τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον καὶ ἡ ἐπιβολὴ τοῦ Χρυσοστόμου οὐ μόνον δὲν κατεστράφη, ἀλλὰ τοὐναντίον ἐκραταιώθη διὰ τῆς ἐξορίας του καὶ ἐξοργισθεῖσα ἐκ τῶν ὑπὲρ αὐτοῦ ζωηρῶν μεσολαβήσεων τοῦ Πάπα καὶ τῆς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως, διέταξε (407) νὰ ἀπαγορευθῇ εἰς τὸν Χρυσόστομον πᾶσα τοῦ λοιποῦ ἀλληλογραφία καὶ νὰ μεταφερθῇ οὗτος εἰς ***Πιτυοῦντα,*** χωρίον τοῦ Καυκάσου πλησίον τοῦ σημερινοῦ Σοχοὺμ-Καλέ. Ἀλλ' ὁ πολυπαθὴς πατριάρχης δὲν ἔφθασεν εἰς τὸν νέον τοῦτον τόπον τῆς ἐξορίας του. Ἐξηντλημένος ὡς ἦτο ἤδη ἐκ τῶν τόσων ταλαιπωριῶν, ἀσθενειῶν καὶ στερήσεων, μετὰ τρίμηνον κοπιώδη πορείαν διὰ μέσου τῶν ὀρέων τῆς Καππαδοκίας, ἀπέθανεν εἰς Κόμανα τοῦ Πόντου (παρὰ τὴν Νεοκαισάρειαν), εἰς τὸ παρεκκλήσιον τοῦ μάρτυρος Βασιλίσκου, τὴν 14 Σεπτεμβρίου 407, ἄγων τὸ 60ὸν ἔτος τῆς ἡλικίας καὶ τὸ 10ον τῆς ἀρχιερωσύνης του. Οἱ τελευταῖοί του λόγοι ἦσαν: «Δόξα τῷ Θεῷ πάντων ἕνεκεν. Ἀμήν!» Καὶ ἐτάφη ἐκεῖ παρὰ τὸ πλευρὸν τοῦ Βασιλίσκου. Μετὰ 31 δὲ ἔτη ἀνακομισθέντα τὰ ὀστᾶ του μετεφέρθησαν μετὰ μεγάλων τιμῶν εἰς Κων/πολιν, ἐπὶ πατριάρχου Πρόκλου, ὅπου παρουσίᾳ τοῦ αὐτοκράτορος Θεοδοσίου τοῦ Β'. (υἱοῦ τοῦ Ἀρκαδίου) καὶ τῆς ἀδελφῆς του Πουλχερίας (οἵτινες καὶ ἐγονυπέτησαν πρὸ τοῦ λειψάνου καὶ ἐν ὀνόματι τῶν ἐνόχων γονέων των ἐζήτησαν τὴν Θείαν συγχώρησιν διὰ τὸ γενόμενον ἀδίκημα εἰς τὸν μέγαν πατριάρχην καὶ Χριστιανὸν) ἐτάφη μετὰ τῶν πατριαρχῶν καὶ αὐτοκρατόρων εἰς τὸν ναὸν τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Καὶ τότε μόνον κατέπαυσεν ὁ σάλος, τὸν ὁποῖον εἶχε δημιουργήσει τὸ μαρτύριον τοῦ Χρυσοστόμου, ὄχι μόνον ἐν Κων/πόλει, ἀλλὰ καὶ εἰς ὁλόκληρον τὸν Χριστιανικὸν κόσμον.

* * *

Συγγράμματα. Ὁ Χρυσόστομος ὑπῆρξεν εἷς ἐκ τῶν παραγωγικωτέρων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ ἀπόψεως συγγραμμάτων, εὐτυχῶς δὲ τὰ πλεῖστα τῶν ἔργων του διεσώθησαν μέχρις ἡμῶν, καταλαμβάνοντα 18 τόμους τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας τοῦ Μίγνη. Ἀκόμη καὶ ὀνομαστικὸς κατάλογος αὐτῶν θὰ κατελάμβανε πολλὰς σελίδας τοῦ ἡμετέρου περιοδικοῦ, διὸ καὶ θὰ περιορισθῶμεν εἰς τὸ νὰ ἀπαριθμήσωμεν λίαν συνοπτικῶς τὰ κυριώτερα ἐξ αὐτῶν.

Διαιροῦνται κυρίως εἰς τρεῖς κατηγορίας: ***πραγματείας, ὁμιλίας*** καὶ ***ἐπιστολάς.***

Αἱ ***πραγματεῖαι,*** ἃς συνέγραψεν ὁ Χρυσόστομος κατὰ τὸ πλεῖστον ὅτε ἦτο πρεσβύτερος ἐν Ἀντιοχείᾳ, ἀφορῶσι ζητήματα ***ποιμαντορικά, ἀπολογητικὰ καὶ δογματικά, ἠθικὰ καὶ παιδαγωγικά,*** καὶ σχετικὰ πρὸς τὸν ***μοναχικὸν βίον*** καὶ τὸν ***γάμον.***

Ἐκ τῶν ποιμαντορικῶν πραγματειῶν κυριώτερα εἶναι ἡ ***Περὶ Ἱερωσύνης,*** εἰς τὴν ὁποίαν ὁ ἱερὸς Πατὴρ ἀναπτύσσει τὰ προσόντα, ἅτινα πρέπει νὰ ἔχῃ ὁ κληρικός. Ἀπολογητικὰς καὶ δογματικὰς ἔχομεν κυρίως τὸν ***Λόγον κατὰ Ἰουλιανοῦ καὶ πρὸς Ἕλληνας*** καὶ τὸ ***Πρὸς Ἰουδαίους καὶ Ἕλληνας ἀπόδειξις ὅτι ἐστὶ Θεὸς ὁ Χριστός.*** Ἠθικὰ καὶ παιδαγωγικὰ τὸ ***Περὶ κενοδοξίας καὶ***

ὅπως δεῖ τοὺς γονεῖς ἀνατρέφειν τὰ τέκνα. Περὶ μοναχικοῦ βίου καὶ γάμου τὸ *Περὶ παρθενίας,* τὴν *Σύγκρισιν βασιλικῆς δυναστείας πρὸς μοναχόν,* κλπ. *Λόγον παραινετικὸν πρὸς Θεόδωρον ἐκπεσόντα,* καί τινα ἄλλα.

Τὸ πλεῖστον ὅμως μέρος τῶν συγγραμμάτων τοῦ Χρυσοστόμου ἀποτελεῖται ἀπὸ τὰς *Ὁμιλίας* του, αἵτινες κατεγράφοντο ὑπὸ ταχυγράφων καὶ εἶτα ἐπεθεωροῦντο ὑπ᾽ αὐτοῦ τοῦ ἰδίου. Διαιροῦνται δὲ αὗται εἰς *ἐξηγητικάς, ἠθικάς, δογματικάς, πανηγυρικάς, ἐγκωμιαστικὰς* καὶ *ἐπικαίρους.*

Αἱ *ἐξηγητικαί* του ὁμιλίαι, αἵτινες διεσώθησαν ἡμῖν, ἀνέρχονται εἰς 429, ἐπὶ διαφόρων βιβλίων τῆς Π. καὶ Ν. Διαθήκης, ἐκτὸς τῶν ἑρμηνειῶν του εἰς τὰς Ἐπιστολὰς τοῦ Παύλου, ὧν προέχει ἡ εἰς τὴν Πρὸς Ρωμαίους. Τὰς καθολικὰς ἐπιστολὰς καὶ τὴν Ἀποκάλυψιν δὲν ἡρμήνευσεν ὁ Χρυσόστομος.

Ἐκ τῶν *ἠθικῶν* ὁμιλιῶν, ἰδιαιτέρας μνείας ἄξιαι εἶναι ἐννέα *Λόγοι περὶ μετανοίας* καὶ ἡ *Περὶ ἐλεημοσύνης.*

Δογματικὰς ὁμιλίας του ἔχομεν *Περὶ τῆς τῶν νεκρῶν ἀναστάσεως,* τρεῖς λόγους *Πρὸς τοὺς λέγοντας ὅτι δαίμονες τὰ ἀνθρώπινα διοικοῦσι* καὶ δώδεκα λόγους *Κατὰ ἀνομοίων* (κατὰ τῆς αἱρέσεως τῶν Εὐνομιανῶν).

Πανηγυρικοὺς ἐξεφώνησεν ὁ Χρυσόστομος πλείστους, ἐξ ὧν οἱ κυριώτεροι εἶναι: *Εἰς τὴν γενέθλιον τοῦ Σωτῆρος, Εἰς τὸ βάπτισμα, Εἰς τὴν προδοσίαν τοῦ Ἰούδα,* τρεῖς λόγοι *Εἰς τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου,* δύο *Εἰς τὸ Πάσχα,* δύο *Εἰς τὴν Ἀνάληψιν,* δύο *Εἰς τὴν Πεντηκοστήν.*

Αἱ *ἐγκωμιαστικαὶ* ὁμιλίαι ἀναφέρονται εἰς πρόσωπα τῆς Π. Διαθήκης, εἰς τὸν ἀπόστολον Παῦλον, εἰς μάρτυρας τῆς πίστεως, κτλ.

Αἱ *ἐπίκαιροι* ὁμιλίαι ἀπηγγέλθησαν εἰς διάφορα ἐπεισόδια τῆς ζωῆς του, ὡς λ. χ. ἡ *Εἰς Εὐτρόπιον,* ὅτε ὁ πανίσχυρος πρωθυπουργὸς τοῦ Ἀρκαδίου, περιπεσὼν εἰς δυσμένειαν, κατέφυγεν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὅπου τὸν ἐπροστάτευσεν ὁ Χρυσόστομος καὶ ἡ *Πρὸ τῆς ἐξορίας,* ἀποχαιρετιστήριος πρὸς τὸ ποιμνιόν του.

Περὶ τῶν *Ἐπιστολῶν* τοῦ Χρυσοστόμου ὡμιλήσαμεν ἤδη ἀνωτέρω.

Ἡ λεγομένη *Λειτουργία τοῦ Χρυσοστόμου* φαίνεται ὅτι εἶναι νόθος διότι οὐδεμία αὐτῆς μνεία ἀπαντᾶται μέχρι τοῦ 8ου αἰῶνος, τὴν ἀγνοεῖ δὲ ἡ Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τοῦ ἔτους 692, ἥτις ῥητῶς ἀναφέρει λειτουργίας τοῦ Ἰακώβου καὶ τοῦ Βασιλείου. Εἰς τοῦτο συμφωνοῦσιν ἅπαντες οἱ κριτικοὶ καὶ ἐκδόται τῶν ἔργων τοῦ Χρυσοστόμου.

* * *

Ὁ Χρυσόστομος ἦτο εἷς ἐκ τῶν σπανίων ἐκείνων χαρακτήρων, εἰς τοὺς ὁποίους συνδυάζεται ἡ πίστις μὲ τὴν μεγαλοφυΐαν, ἡ ἀγαθότης μὲ τὸ ἠθικὸν μεγαλεῖον. Ἀνήκει δὲ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐποχήν του, ἀλλὰ καὶ εἰς πάντας τοὺς ἔκτοτε αἰῶνας. Ἡ εἰλικρίνεια, ἡ ἀφοβία καὶ ἡ ἀφοσίωσις πρὸς τὸ καθῆκον διέκρινον ὁλόκληρον τὴν ζωήν του.

Ἔζησεν ὡς ζωντανὸν παράδειγμα ὅλων ἐκείνων τῶν ἀρετῶν καὶ προσόντων, ἅτινα διὰ τῶν συγγραμμάτων του διετύπωνεν ὡς τὰ ἀπαραίτητα προσόντα τοῦ κληρικοῦ. Ἐθεώρει ὡς ἱερὸν καθῆκον παντὸς Χριστιανοῦ νὰ ἐργάζεται ὑπὲρ τοῦ πνευματικοῦ καλοῦ τῶν ἀνθρώπων. Εἰς τὴν 20ὴν Ὁμιλίαν του εἰς τὰς Πρά-

ξεις τῶν Ἀποστόλων λέγει: «Οὐδὲν ψυχρότερον Χριστιανοῦ, ἑτέρους μὴ σώζοντος».

Αἱ Ἱεραὶ Γραφαὶ ἦσαν ἡ καθημερινή του τροφή, καὶ δὲν ἔπαυε παροτρύνων τοὺς ἀκροατάς του, κληρικοὺς καὶ λαϊκούς, νὰ μελετῶσι τὰς Γραφάς. Εἰς ἐποχὴν μεγάλης θεολογικῆς ἀδιαλλαξίας καὶ διαμάχης, διετήρησε πνεῦμα καθολικὸν καὶ εἰρηνικόν. Ἦτο μὲν πιστὸς ὀπαδὸς τοῦ Συμβόλου τῆς Νικαίας, δὲν ἔλαβεν ὅμως μέρος καὶ τοὺς διωγμοὺς τῶν αἱρετικῶν καὶ ἀκόμη καὶ τοὺς Ὠριγενίζοντας μοναχοὺς τῆς Αἰγύπτου, ἐπροστάτευσε κατὰ τῆς βίας τοῦ Θεοφίλου. Ἐμίσει τὴν ἁμαρτίαν περισσότερον τῆς πλάνης καὶ ἀπέδιδε περισσοτέραν σπουδαιότητα εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων ἢ εἰς τὰς δοξασίας των.

Ὅπως οἱ περισσότεροι τῶν Πατέρων τῆς ἐποχῆς του, ἦτο θιασώτης τοῦ ἀσκητικοῦ καὶ μοναχικοῦ βίου, ὃν ἐθεώρει ὡς τὴν προσφορωτέραν ὁδὸν τῆς Χριστιανικῆς ἀρετῆς. Ὡς πρεσβύτερος καὶ ὡς πατριάρχης διετήρησε τὰς ἀσκητικὰς ἕξεις τῆς ἁπλότητος, ἐγκρατείας καὶ πτωχείας. Τὰ κοσμικὰ πράγματα οὐδὲν εἶχον δι' αὐτὸν θέλγητρον, οὐδὲ ἐγνώριζε νὰ ψυχολογῇ τοὺς ἀνθρώπους, μεθ' ὧν ἤρχετο εἰς συνάφειαν· διὸ καὶ συχνάκις ἔπιπτε θῦμα αὐτῶν.

Ὡς κῆρυξ καὶ ρήτωρ ἦτο ἀναντιρρήτως ὁ μέγιστος μεταξὺ ὅλων τῶν Ἑλλήνων καὶ Λατίνων Πατέρων. Βεβαίως ἡ ρητορική του ἔχει καί τινα τρωτὰ σημεῖα κατὰ τὰς σημερινὰς ἀντιλήψεις, ὡς λ. χ. τὰς συχνὰς παρεκβάσεις καὶ μακρηγορίας καὶ τὰ ὑπερβολικὰ ἐνίοτε ἐγκώμια νεκρῶν μαρτύρων καὶ ζώντων ἀνθρώπων' αὐτὰ ἦσαν μᾶλλον σφάλματα τῆς ρητορικῆς τέχνης τῆς ἐποχῆς του. Ἀλλ' ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἐχαρακτήριζε τὸν λόγον τοῦ Χρυσοστόμου, ἦτο ἡ βαθεῖά του γνῶσις τῶν ἀναγκῶν τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας, ἡ φλογερά του πίστις, ἡ εὐρεῖά του γνῶσις τῶν Γραφῶν, ἡ ἐπιτυχία τῶν εἰκόνων καὶ παρομοιώσεων, ἃς μετεχειρίζετο, ἡ πρακτικότης καὶ μεταδοτικότης τῶν διδασκαλιῶν του, συνδυαζόμεναι πρὸς ἀπαράμιλλον καὶ ἀριστοτεχνικὴν εὐχέρειαν καὶ σαφήνειαν γλώσσης καὶ ζέουσαν συμπαθητικότητα πρὸς τοὺς ἀκροατάς του. Καὶ διὰ τοῦτο αἱ ὁμιλίαι του συνήρπαζον καὶ συνεκίνουν, ἀλλὰ καὶ συγχρόνως ἐδίδασκον καὶ ἔφερον εἰς κατάνυξιν τοὺς ἀκούοντας, μένουσι δὲ ἐς ἀεὶ πολύτιμος θησαυρὸς πνευματικὸς διὰ τὴν Χριστιανικὴν Ἐκκλησίαν, μεταφρασθεῖσαι εἰς πάσας σχεδὸν τὰς γλώσσας τῶν τότε καὶ μετέπειτα χρόνων. (1) Δὲν εἶναι λοιπὸν ὑπερβολικὸς ὁ τίτλος, ὃν ἀπέδωκαν εἰς αὐτὸν οἱ μεταγενέστεροι, ὀνομάσαντες τὸν Χρυσόστομον «μέγαν διδάσκαλον τῆς οἰκουμένης.

Μὲ τὸν κορυφαῖον τοῦτον φωστῆρα κλείομεν τὴν σειρὰν ταύτην τῶν βίων τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ μεταγενέστεροι «Πατέρες», παρ' ὅλην τὴν πληθώραν των, οὐδὲν ἄξιον λόγου προσέθεσαν εἰς τὸ οἰκοδόμημα τῆς Χριστιανικῆς θεολογίας ἢ ἐκκλησιαστικῆς φιλολογίας, ἐξαιρέσει δὲ ἴσως τοῦ Δαμασκηνοῦ Ἰωάννου ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ Λέοντος τοῦ Α'. ἐν τῇ Δύσει, οὐδεμίαν ἤσκησαν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς σκέψεως, πίστεως ἢ δράσεως τῆς καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ καθηγητὴς τῆς Πατρολογίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν κ. Δ. Σ.

---

(1) Ὀλίγα ἔτη μετὰ τὸν θάνατόν του πλεῖστα ἔργα του μετεφράσθησαν εἰς τὴν Λατινικήν, τὴν Συριακήν, τὴν Ἀρμενικήν, τὴν Κοπτικήν, τὴν Ἀραβικὴν καὶ τὴν Σλαυϊκὴν γλῶσσαν· τὴν σήμερον δὲ ὑπάρχουσι μεταφράσεις εἰς τὰς πλείστας γλώσσας τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου.

Μπαλᾶνος, σημειῶν τὴν παρακμὴν ταύτην τῆς θεολογικῆς δράσεως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰῶνος, πολὺ ὀρθῶς παρατηρεῖ τὰ ἑξῆς (Πατρολογία, 1930, σελ. 506): «Τὸ πνεῦμα τῆς παραδόσεως, ὅπερ ἡ Ἐκκλησία μετεχειρίσθη ὡς πρόχωμα πρὸς καταπολέμησιν τῶν ἑτεροδιδασκαλιῶν, ὑπερενταθὲν καὶ καταντῆσαν εἰς ὑπερβολικὴν μονομέρειαν καὶ λαβὸν στάσιν ἐχθρικὴν πρὸς τὴν ἐπιστήμην καὶ τὴν πρόοδον, ἐγέννησε διὰ τὴν Ἐκκλησίαν κίνδυνον, ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῆς κόλποις, μείζονα τοῦ ἐκ τῶν αἱρέσεων κινδύνου, διὰ τῆς ὑπερμέτρου προσηλώσεως οὐ μόνον εἰς τὸ πνεῦμα, ὅπερ ζωοποιεῖ, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ γράμμα, ὅπερ ἀποκτείνει (Β'. Κορινθ. γ'. 6). Ἡ ὑπέρμετρος αὕτη προσήλωσις εἰς τὸ γράμμα, ὑποτρεφομένη ὑπὸ τοῦ ἀπὸ ἡμέρας εἰς ἡμέραν ἐπικρατοῦντος μοναχικοῦ πνεύματος καὶ τῆς ὁσημέραι προϊούσης ἀμαθείας, λόγῳ τῶν ἐκ ζήλου οὐ κατ' ἐπίγνωσιν κατὰ τῆς ἐθνικῆς παιδείας λαμβανομένων μέτρων καὶ τῶν ἐπιδρομῶν τῶν βαρβάρων, ἔτι δὲ ἡ ἐπέμβασις τῆς ἐξουσίας εἰς διακανονισμὸν τῶν δογματικῶν ζητημάτων καὶ ἡ ἐπίσημος ἐμφάνισις αὐτοκρατορικῆς θεολογίας, ἐπιβαλλούσης τὴν ἑαυτῆς θέλησιν διὰ μέσων πᾶν ἄλλο ἢ πνευματικῶν—πάντα ταῦτα ἤρχισαν ἐπιφέροντα ἀπὸ τῶν μέσων τοῦ 5ου αἰῶνος προϊοῦσαν ἐκκλησιαστικὴν κατάπτωσιν».

ΓΕΓΟΝΟΤΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ ΚΑΙ ΦΑΝΤΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΑΝΩΤΕΡΑΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ

(συνέχεια)

Ἀλλ' ἐνῷ τοιουτοτρόπως ἐπυκνοῦντο αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀποδείξεις τῆς μεγάλης φιλολογικῆς ἐπιδόσεως τῆς ἀρχαίας Αἰγύπτου καὶ Βαβυλωνίας, οἱ σοφοὶ τῆς «Ἀνωτέρας Κριτικῆς» ἐξηκολούθουν νὰ μυωπάζουν πρὸς τὰ γεγονότα, παρερχόμενοι τὰς ἀποδείξεις ταύτας ἐν σιωπῇ, ἢ ζητοῦντες νὰ τὰς διαμφισβητήσουν ἢ καὶ διαρρήδην ἀρνούμενοι αὐτάς! Καὶ μέχρι τοῦ 1871 ὁ διάσημος Σημιτολόγος καθηγητὴς Νέλδεκε ἐχαρακτήριζε τὰ πορίσματα τῆς Ἀσσυριολογίας, τόσον τὰ ἱστορικὰ ὅσον καὶ τὰ γλωσσολογικά, ὡς «λίαν ὕποπτα». Ἐν τούτοις ἡ συσσώρευσις τῶν θετικῶν μαρτυριῶν τῆς ἀρχαιολογίας παρέμενεν ἀκλόνητος, βαθμηδὸν δὲ καὶ ἀπέσπασε μίαν ἀπρόθυμον ἀναγνώρισιν ἐκ μέρους τῶν ὀπαδῶν τῆς φιλολογικῆς μεθόδου τῆς κριτικῆς. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους, ὅλαι αἱ ἐπὶ τοῦ φλέγοντος τούτου ζητήματος προϋποθέσεις καὶ θεωρίαι των ἀνετράπησαν ἄρδην ὑπὸ τῆς ἀνακαλύψεως, ἐν Τελ-ελ-Ἀμάρνα τῆς Αἰγύπτου, τῆς διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ τῶν ὑποτελῶν εἰς ταύτην ἐπαρχιῶν τῆς Χαναὰν καὶ τῆς Συρίας, ὡς καὶ τῶν γειτόνων κρατῶν τῆς Ἀνατολῆς—Βαβυλωνίας, Ἀσσυρίας, Μεσοποταμίας καὶ Μ. Ἀσίας. Ἡ ἀνακάλυψις αὕτη ἐσημείωσε τὴν ἀνατροπὴν ὁλοκλήρου τῆς μέχρι τῆς στιγμῆς ἐκείνης ἀντιλήψεως τῶν λογίων περὶ τῆς ἱστορίας τῆς ἀρχαίας Ἀνατολῆς, ἀπέκοπτε δὲ καὶ τὸ τελευταῖον στήριγμα τοῦ περὶ «ἀγραμματοσύνης» σαθροῦ δόγματος τῆς «Ἀνωτέρας Κριτικῆς».

Τί ἦτο ἡ Τελ-ελ-᾿Αμάρνα, ὅπου ἀνευρέθη ὁ θησαυρὸς ἐκεῖνος τῶν σφηνοειδῶν δέλτων καὶ πῶς συνεσσωρεύθησαν ἐκεῖ, τὸ ἐξηγεῖ ἡ Αἰγυπτιακὴ ἱστορία.

᾿Επὶ τοῦ τόπου, ὅπου σήμερον ἵσταται τὸ Τελ-ελ-᾿Αμάρνα, ἐπὶ τῆς ἀνατολικῆς ὄχθης τοῦ Νείλου, περὶ τὸ μέσον τῆς ἀποστάσεως ἥτις χωρίζει τὴν Μίνιαν ἀπὸ τὸ ᾿Ασσιούτ, ἐκτίσθη περὶ τὰ τέλη τῆς 18ης Δυναστείας (1500 πρὸ Χρ.) νέα πρωτεύουσα ἀντὶ τῆς παλαιᾶς πρωτευούσης, τῶν Θηβῶν, ὑπὸ τοῦ μεταρρυθμιστοῦ Φαραὼ ᾿Αμὸν Χότεπ τοῦ Δ΄. Υἱὸς ᾿Ασιάτιδος καὶ αὐτὸς μυστικιστὴς φιλόσοφος, ἐζήτησε νὰ ἀντικαταστήσῃ τὴν ἀρχαίαν κρατικὴν θρησκείαν τῆς Αἰγύπτου, ἥτις ἦτο λατρεία τοῦ Ἄμμωνος (τοῦ Χὰμ), διὰ τῆς λατρείας ἑνὸς καὶ μόνου Θεοῦ, δημιουργοῦ καὶ συντηρητοῦ τῶν πάντων, ἐν τῷ ὁποίῳ πάντα τὰ ὁρατὰ ἔζων καὶ εἶχον τὴν ὑπόστασιν των. Τὸν θεὸν τοῦτον ἐπίστευε πανταχοῦ παρόντα (καὶ ἐν αὐτῇ τῇ ὕλῃ), παγγνώστην καὶ πανάγαθον, σύμβολον δὲ αὐτοῦ ἦτο ὁ δίσκος τοῦ ἡλίου.

Αἱ μεταρρυθμιστικαὶ αὗται προσπάθειαι τοῦ ᾿Αμὸν-Χότεπ ἐξήγειραν ἀγρίαν ἀντίστασιν· ὁ λαὸς τῆς Αἰγύπτου ἐν γένει ἐνέμενε πιστὸς εἰς τὴν λατρείαν τοῦ Ἄμμωνος τῶν Θηβῶν. Μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ καταβάλῃ τοὺς ὑπερμάχους τῆς παλαιᾶς εἰδωλολατρείας ὁ «αἱρετικὸς Φαραώ», ὡς ἐχαρακτηρίσθη, ἀπεσύρθη ἐκ τῆς πρωτευούσης τῶν πατέρων του—τῶν Θηβῶν—καὶ ἵδρυσε νέαν πρωτεύουσαν εἰς τὸ μέρος, ὅπου οἱ γήλοφοι τῆς Τελ-ελ-᾿Αμάρνα ἀπεκάλυψαν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους τὸ μυστικὸν τῆς πολιτικῆς καὶ ἰδίως τῆς φιλολογικῆς ἀμοιβαίας ἐπιδράσεως τῶν ἐθνῶν τοῦ ἀρχαίου κόσμου ἐπ᾿ ἀλλήλων. ᾿Εκεῖ ἔκτισε τὴν νέαν του πρωτεύουσαν, τὴν πόλιν τοῦ Χοῦν Ἄτεν, ἤτοι τὴν *«δόξαν τοῦ δίσκου τοῦ ἡλίου»*, ὡς ὠνόμαζεν ἑαυτὸν ὁ Φαραὼ οὗτος καὶ συνήθροισεν ἐκεῖ τοὺς ὀπαδοὺς τῆς νέας θρησκείας μετὰ πολλῶν ξένων καὶ ὅλου τοῦ ἐπιτελείου καὶ τῶν γραφείων τοῦ ὑπουργείου τῶν ᾿Εξωτερικῶν, ὡς θὰ ἐλέγομεν σήμερον, μεταφερθέντος ἐκεῖ, ὅπως ἐξακολουθῇ ἀνενόχλητος ἡ μετὰ τῶν γειτόνων κρατῶν ἐπικοινωνία τῆς Αἰγύπτου. Εὐθὺς ὅμως μετὰ τον θάνατόν του, οἱ ἐθνικισταὶ ἐπέδραμον κατὰ τῆς νέας πρωτευούσης, τὴν ὁποίαν κατεκρήμνισαν μέχρι θεμελίων, σύραντες δε τὸν νεκρὸν τοῦ αἱρετικοῦ ἐκ τοῦ τάφου αὐτοῦ, κατεκερμάτισαν αὐτόν. Οὕτω δὲ μετὰ περίοδον μόλις τριάκοντα ἐτῶν, ἐξηφανίσθη ἀπὸ προσώπου τῆς γῆς ἡ «Δόξα τοῦ Ἡλιακοῦ Δίσκου».

Ἡ ἀνακάλυψις ὅθεν τῶν ἀρχείων τούτων τοῦ Ὑπουργείου τῶν ᾿Εξωτερικῶν τῆς Αἰγύπτου, ὑπὸ τοὺς σωροὺς τῆς Τελ-ελ-᾿Αμάρνα, ὑπῆρξε καταπληκτικὸν γεγονὸς πρωτίστης σημασίας. ᾿Εκ τῆς ἀποκαλυφθείσης ταύτης διπλωματικῆς ἀλληλογραφίας, ἥτις ἦτο γραμμένη μὲ τὴν Βαβυλωνικὴν γραφήν, προκύπτει, ὅτι ἡ Βαβυλωνικὴ γλῶσσα εἶχε διαδοθῇ μεταξὺ ὅλων τῶν λαῶν τῆς ᾿Ανατολῆς εἰς τοιοῦτον βαθμόν, ὥστε καὶ αὐτὴ ἡ Αἰγυπτιακὴ αὐλὴ ἦτο ἠναγκασμένη νὰ τὴν μεταχειρίζεται εἰς τὴν μετὰ τῶν ᾿Ανατολικῶν αὐτῆς ἐπαρχιῶν ἐπίσημον ἀλληλογραφίαν. ᾿Αποδεικνύεται ὡς ἐκ τούτου εἰς ποῖον βαθμὸν εἶχεν ἐπιδράσει ἐπὶ τῶν λαῶν τῆς Δυτικῆς ᾿Ασίας ἡ Βαβυλωνικὴ πολιτικὴ ὑπεροχὴ καὶ ἡ πνευματικὴ μόρφωσις, ὥστε νὰ ἐπιβάλῃ εἰς αὐτοὺς τὴν χρῆσιν καὶ τὰ γραπτὰ σημεῖα τῆς Βαβυλωνικῆς γλώσσης. Οὐδὲ δύναται νὰ ὑπάρξῃ ἀμφιβολία, ὅτι καθ᾿ ὅλην τὴν Δυτικὴν

Ἀσίαν θὰ ὑπῆρχον σχολεῖα καὶ βιβλιοθῆκαι πρὸς μελέτην τῆς δυσκόλου ἐκείνης γλώσσης.

Ἀλλ' ἡ ἀνευρεθεῖσα ἀλληλογραφία δὲν ἦτο ἀποκλειστικῶς διπλωματική. Μεταξὺ τοῦ πλήθους τῶν ἐπιστολῶν εἶναι καὶ πολλαὶ ἰδιωτικαί, μαρτυροῦσαι ὅτι ζωηρὰ συνεννόησις διημείβετο μεταξὺ Αἰγύπτου καὶ ἄλλων χωρῶν δι' ὑποθέσεις ἐμπορίου καὶ ἄλλων ἰδιωτικῶν συμφερόντων. Μεταξὺ ἄλλων ἐπιστολῶν τινὲς ἐγράφησαν ὑπὸ γυναικῶν καὶ παιδίων καὶ τοῦτο ἀπόδειξις τοῦ πόσον βαθεῖα ἦτο ἡ ἐπίδρασις τῆς Βαβυλωνικῆς γλώσσης ἐπὶ τῶν ξένων λαῶν. Ἀλλὰ καὶ ὅτι οὔτε ἡ φιλολογία οὔτε ἡ νομοθεσία τῆς Βαβυλῶνος ἦσαν ἄγνωστοι εἰς τοὺς Αἰγυπτίους μαρτυροῦν τὰ εὑρεθέντα ἐκεῖ τεμάχια Βαβυλωνικῶν μυθολογικῶν ποιημάτων, εἰς τὰ ὁποῖα αἱ λέξεις χωρίζονται ἡ μία ἀπο τὴν ἄλλην, πρὸς εὐκολίαν τῶν μανθανόντων τὴν Βαβυλωνικὴν γλῶσσαν. Ὁ δὲ γνωστὸς Κῶδιξ τοῦ ***Χαμμουραβῆ*** (τοῦ Ἀμραφέλ, ὡς τὸν ὀνομάζει τὸ Βιβλίον τῆς Γεννέσεως), ἀποδεικνύει ὅτι τὸ σύστημα τῶν νόμων τῆς Βαβυλωνίας ἦτο γνωστὸν καὶ ἐν Αἰγύπτῳ.

Ἡ Μωσαϊκὴ ἑπομένως ἐποχή, ἀντὶ νὰ ἦναι ἐποχὴ ἀγραμματοσύνης, ἦτο τοὐναντίον ἐποχὴ εὐρείας φιλολογικῆς μορφώσεως, ὄχι μόνον ἐν Βαβυλωνίᾳ καὶ Αἰγύπτῳ, ἔνθα κατήγετο ἀπὸ παναρχαίων χρόνων, ἀλλὰ καὶ ἐν Μεσοποταμίᾳ καὶ Μ. Ἀσίᾳ, εἰδικώτερον δὲ ἐν Συρίᾳ καὶ Παλαιστίνῃ.

Ἡ Παλαιστίνη, ὡς ἡ χώρα ὅπου συνηντῶντο τὰ σύνορα τῶν δύο μεγάλων Δυνάμεων τοῦ τότε Ἀνατολικοῦ κόσμου, εὑρέθη πρωΐμως ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς φιλολογικῆς ἐπιρροῆς ἀμφοτέρων τούτων. Ἡ Χαναάν, κατὰ τὴν εἰσβολὴν τῶν Ἰσραηλιτῶν μετὰ τὴν ἐκ τῆς Αἰγύπτου ἔξοδον, ἦτο κατ' ἐξοχὴν χώρα βιβλίων καὶ φιλολογικῆς κινήσεως, καθόσον ἐν αὐτῇ συνηντῶντο τρία φιλολογικὰ ρεύματα —ἡ Βαβυλωνικὴ μόρφωσις καὶ τὰ Βαβυλωνικὰ σημεῖα τῆς γραφῆς, ἡ Αἰγυπτιακὴ μόρφωσις καὶ ἡ γραφὴ τῆς Αἰγύπτου, καὶ ἡ μόρφωσις καὶ ἡ γραφὴ τῶν ἐκ Κρήτης καταγομένων Φιλισταίων.

Χάρις εἰς τὰς ἀνακαλύψεις τοῦ διασήμου Ἔβανς καὶ ἄλλων ἀρχαιολόγων ἐν Κρήτῃ, εἶναι γνωστόν, ὡς ἐλέχθη ἀνωτέρω, ὅτι πολὺ πρὸ τῆς ἐποχῆς τοῦ Μωϋσέως ὑφίστατο ἐκεῖ πολιτισμὸς λίαν προηγμένος, ὅστις ἔμελλε νὰ ἀποκρυσταλλωθῇ εἰς τὸν Ἑλληνικὸν πολιτισμόν. Χαρακτηριστικὸν τοῦ πολιτισμοῦ τούτου ἦτο ἡ γραφή, τῆς ὁποίας ὑπῆρχον τρία, ἂν ὄχι καὶ τέσσαρα διάφορα συστήματα, ἐκ τῶν ὁποίων τὸ ἓν ἦτο εἰκονογραφικόν, τὰ δὲ ἄλλα συνίσταντο ἐκ χαρακτήρων, ἀντιπροσωπευόντων συλλαβάς. Τῆς τοιαύτης γραφῆς ἀνευρέθησαν δείγματα εἰς μὲν τὴν Ἑλλάδα ἐν Μήλῳ, ἐν Ὀρχομενῷ, ἐν Μυκήναις καὶ ἐν Κνωσσῷ, εἰς δὲ τὴν Παλαιστίνην ἐν Λαχεὶς καὶ ἐν Ἱερουσαλήμ. Ἐν Κνωσσῷ μάλιστα εἰς τὸ «Ἀνάκτορον τοῦ Μίνωος» εὑρέθησαν ἑκατοντάδες πηλίνων δέλτων, ἐγκεχαραγμένων διὰ τῆς ἀγνώστου ἔτι ταύτης γραφῆς, πᾶσαι ἀρχαιότεραι τῆς Μωσαϊκῆς ἐποχῆς. Ἐξ ὅλων τούτων κατέδειξεν ἡ ἀρχαιολογία, ὅτι ἀπὸ ἄκρου εἰς ἄκρον τοῦ πεπολιτισμένου κόσμου τῆς ἀρχαιότητος, ἄνδρες καὶ γυναῖκες ἔγραφον καὶ ἀλληλογράφουν, ἀνεγίνωσκον καὶ συνέγραφον. Ὄχι μόνον, ὡς διετείνοντο μέχρις ἐσχάτων οἱ «Ἀνώτεροι Κριτικοί», δὲν ἀπεκλείετο τὸ νὰ ὑπῆρξεν ὁ Μωϋσῆς ὁ συγγραφεὺς τῆς Πεντατεύχου, ἀλλὰ καὶ θὰ ἦτο ἀπολύτως ἀδύνατον νὰ μὴ ἦτο ἐγγράμματος

καὶ μάλιστα κάτοχος τῆς ὑψίστης φιλολογικῆς μορφώσεως, ὡς ἀνατραφεὶς ἐν τῇ αὐλῇ τοῦ Φαραώ.

Ὁ καθηγητὴς Ράμσεϋ εὐστόχως ἐτόνισε τὴν ἀντίθεσιν μεταξὺ τῶν λατίνων Σταυροφόρων ἐν Μικρᾷ Ἀσίᾳ, οἵτινες οὐδ' ἴχνος γραπτῶν χρονογραφημάτων ἀφῆκαν ὄπισθεν αὐτῶν, καὶ τῶν Ἑλλήνων καὶ Καρίων μισθοφόρων τοῦ Φαραὼ Ψαμμητίχου, οἵτινες κατὰ τὰς ὥρας τῆς ἀργίας των ἐκάλυψαν τοὺς λιθίνους Κολοσσοὺς τοῦ Ἀμποῦ-Σίμπελ μὲ ἐπιγραφάς, εἰς ἐποχὴν κατὰ τὴν ὁποίαν, συμφώνως πρὸς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ Βόλφ, ὁ Ἑλληνικὸς κόσμος εὑρίσκετο ἀκόμη εἰς ἄγνοιαν γραμμάτων!

Καὶ ἐπιλέγει ὁ Σαίης: «Πολλὰ τῷ ὄντι ἐδιδάχθημεν κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους παρὰ τῆς Ἀρχαιολογίας, ἀλλὰ τὸ κυριώτερον αὐτῆς δίδαγμα εἶναι, νομίζω, τοῦτο—ὅτι ἡ ἐποχὴ τοῦ Μωϋσέως καὶ αὐτὴ ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἀβραάμ, ἦτο ἐποχὴ φιλολογικῆς κινήσεως σχεδὸν ἐφαμίλλου τῆς ἰδικῆς μας ἐποχῆς».

Β΄.

Τὸ δῆθεν ἀναξιόπιστον τοῦ 14ου κεφαλαίου τῆς Γενέσεως.

Κατὰ τὸ ἔτος 1869 ὁ διάσημος Γερμανὸς Σημιτολόγος καθηγητὴς Νέλδεκε (Nöldeke) ἐδημοσίευσε πραγματείαν ὑπὸ τὸν τίτλον: ***Ὁ ἀναξιόπιστος χαρακτὴρ τοῦ 14ου κεφαλαίου τῆς Γενέσεως,*** διὰ τῆς ὁποίας ἐζήτει ν' ἀποδείξῃ ὅτι ἡ κριτικὴ εἶχεν ἐκμηδενίσει ἅπαξ διὰ παντὸς πᾶσαν ἀξίωσιν τοῦ κεφαλαίου τούτου τοῦ νὰ θεωρῆται ὡς πραγματικὴ ἐξιστόρησις τῆς μάχης, ἥτις μνημονεύεται ἐκεῖ ὡς λαβοῦσα χώραν ἐν Παλαιστίνῃ μεταξὺ τεσσάρων Βαβυλωνίων βασιλέων ἀφ' ἑνὸς καὶ πέντε βασιλέων τῆς Χαναὰν ἀφ' ἑτέρου. Διετείνετο ὁ συγγραφεὺς ὅτι ἡ ἐν τῷ κεφαλαίῳ ἐκείνῳ προϋποτιθεμένη πολιτικὴ κατάστασις ἦτο ὅλως ἀπίστευτος καὶ ἀδύνατος, καὶ ὅτι μία ἐκστρατεία κατὰ τῆς Χαναὰν ὑπὸ Βαβυλωνίων στρατευμάτων δὲν ἦτο δυνατὴ κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, πολὺ δὲ ὀλιγώτερον ἦτο δυνατὸν ἡ Χαναὰν νὰ ἦτο τότε μία ἐπαρχία ὑποτελὴς τῆς Βαβυλωνίας. «Προφανῶς, λέγει, ὁλόκληρος ἡ ἱστορία αὕτη ἦτο μῦθος, βάσιν ἔχουσα τὴν εἰς μεταγενεστέραν ἐποχὴν (ἐπὶ Ναβουχοδονόσορος) κατάκτησιν τῆς Παλαιστίνης. Ἄλλως τε καὶ αὐτὰ τὰ ἐν τῷ 14ῳ κεφαλαίῳ μνημονευόμενα κύρια ὀνόματα ἦσαν ἐτυμολογικὰ ἐφευρήματα· τινὰ μάλιστα ἐξ αὐτῶν, ὡς τὸ τοῦ Βαβυλωνίου βασιλέως Χοδολλογομὸρ καὶ τῶν συμμάχων αὐτοῦ, ἦσαν προελεύσεως Σανσκριτικῆς, ὡς εἶχον ἀποδείξει διακεκριμμένοι φιλόλογοι, τὰ δὲ ὀνόματα τῶν ἀντιπάλων αὐτῶν Χαναναίων ἡγεμόνων κατεσκευάσθησαν ἐκ τῶν συμβάντων, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπετίθετο ὅτι οὗτοι ἔλαβον μέρος».

Αὐτὰ ἐγράφησαν τῷ 1869. Κατὰ τὸ 1903 ὅμως ἡ «Ἀνωτέρα Κριτική», φρονίμως ποιοῦσα, ἐτήρει σιωπὴν ἐπὶ τῶν δηλώσεών της ἐκείνων, διότι ἐν τῷ μεταξὺ οἱ ἀρχαιολόγοι, ἀδιαφοροῦντες πρὸς τὰς ἐπιθέσεις τῆς κριτικῆς, εἰργάζοντο ἀόκνως πρὸς ἀνεύρεσιν τῆς ἱστορικῆς ἀληθείας, μὲ τὸ ἀποτέλεσμα ὅτι ἐκ τῶν γενομένων ἀνασκαφῶν ὁ ἀρχαῖος κόσμος τῆς Δυτικῆς Ἀσίας ἀνέστη ἐκ τοῦ τάφου τῶν αἰώνων καὶ ἀνέζησε πάλιν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν. Μᾶς ἀπεδόθη ἡ ἱστορία τοῦ ἀρχαίου

ἐκείνου κόσμου, ἥτις ἐφαίνετο ὅτι εἶχεν ἀπολεσθῆ διὰ παντός· καὶ σήμερον κρατοῦμεν εἰς τὰς χεῖράς μας καὶ ἀναγινώσκομεν ἀκόμη καὶ τὴν ἀλληλογραφίαν, ἥτις διημείφθη μεταξὺ τῶν συγχρόνων τοῦ Ἀβραάμ. Ἡ Βαβυλωνία τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἀβραὰμ μᾶς εἶναι σχεδὸν ἐπίσης γνωστή, ὅσον εἶναι ἡ Ἀσσυρία τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἡσαΐου ἢ ἡ Ἑλλὰς τῆς ἐποχῆς τοῦ Περικλέους.

Τὰ πορίσματα ὅμως τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐρευνῶν δὲν ὑπῆρξαν εὐμενῆ διὰ τὰς θεωρίας τῆς «Ἀνωτέρας Κριτικῆς» διότι ἀπέδειξαν ὅτι αἱ θεωρίαι αὗται δὲν ἦσαν ἄλλο τι ἢ δημιούργημα τῆς ὑποκειμενικῆς φαντασίας τῶν «ἀνωτέρων κριτικῶν», στερούμενον οἱασδήποτε ἱστορικῆς βάσεως. Καὶ ὅτι ἀναξιόπιστα ἦσαν τὰ συμπεράσματα τοῦ σοφοῦ Γερμανοῦ φιλολόγου, ἐνῷ τὴν ἀξιοπιστίαν τοῦ Βιβλίου τῆς Γενέσεως διαλαλεῖ ἡ ἀψευδὴς μαρτυρία τῶν ἀνασκαφῶν.

Ἐν τούτοις, παρ᾽ ὅλας τὰς ἁπτὰς ἀποδείξεις τῆς ἀρχαιολογίας, οἱ φιλόλογοι κριτικοὶ δὲν ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψουν τὰς θέσεις των, ἀλλ᾽ ἐξηκολούθουν νὰ διεκδικοῦν τὸ ἔδαφος σπιθαμὴν πρὸς σπιθαμήν, ἀρνούμενοι πρῶτον τὴν φιλολογικὴν ἁρμοδιότητα τοῦ Ἀσσυριολόγου, ἔπειτα τὴν καλήν του πίστιν. Καὶ ἀφοῦ πλέον αὐτὰ τὰ γεγονότα, ἅτινα δὲν ἐπεδέχοντο καμμίαν ἀντίρρησιν, ἀπέσπασαν τὴν ἀπρόθυμόν των ἀναγνώρισιν, ἤδη ὀχυροῦνται ὄπισθεν τοῦ πείσμονος ἰσχυρισμοῦ, ὅτι «ἡ θέσις τῆς Κριτικῆς μένει ἀσάλευτος». Ἀσάλευτος! Ἀφοῦ ἐξηλείφθη αὐτὴ ἡ βάσις ἐπὶ τῆς ὁποίας ἐστηρίζετο!

Ἐν τῷ εἰρημένῳ λοιπὸν κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς: ***«Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Ἀμραφὲλ βασιλέως Σενναάρ, τοῦ Ἀριὼχ βασιλέως Ἐλλασάρ, τοῦ Χοδολλογομὸρ βασιλέως Ἐλὰμ καὶ τοῦ Θαργάλ, βασιλέως ἐθνῶν, ἔκαμον οὗτοι πόλεμον μετὰ τοῦ Βερά, βασιλέως Σοδόμων, καὶ τοῦ Βερσά, βασιλέως Γομόρρων, τοῦ Σενναὰβ, βασιλέως Ἀδαμᾶ, καὶ τοῦ Σεμοβὸρ βασιλέως Σεβωεὶμ καὶ τοῦ βασιλέως τῆς Βελᾶ· αὕτη εἶναι ἡ Σηγώρ . . . . . Δώδεκα ἔτη ἐδούλευον εἰς τὸν Χοδολλογομόρ, ἐν δὲ τῷ δεκάτῳ τρίτῳ ἔτει ἦλθεν ὁ Χοδολλογομὸρ καὶ οἱ βασιλεῖς οἱ μετ᾽ αὐτοῦ καὶ ἐπάταξαν . . . . . πάντα τὸν τόπον»*** κτλ.

Ἡ ἀνωτέρω ἐξιστόρησις περιέχει σημεῖά τινα ἄξια προσοχῆς. Ἂν καὶ αὕτη χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Βαβυλωνίου βασιλέως Ἀμραφέλ, ὁ ἀρχηγὸς ὅμως τῆς ἐκστρατείας καὶ κυρίαρχος βασιλεύς, εἰς τὸν ὁποῖον ἦσαν ὑποτελεῖς οἱ ἡγεμόνες τῆς Χαναάν, ἦτο ὁ βασιλεὺς τῆς Ἐλάμ, ὁ Χοδολλογομόρ. Ἑπομένως, ὄχι ἡ Βαβυλωνία, ἀλλ᾽ ἡ Ἐλὰμ φαίνεται ὅτι ἦτο ἡ κυρίαρχος ἐξουσία κατ᾽ ἐκείνην τὴν ἐποχήν, ὁ δὲ βασιλεὺς τῆς Βαβυλωνίας θὰ ἦτο ὑποτελὴς εἰς τὴν Ἐλάμ. Ἐν τούτοις ἡ ἐξιστόρησις χρονολογεῖται ἀπὸ τῆς βασιλείας τοῦ Βαβυλωνίου βασιλέως καὶ μὲ τὴν βασιλείαν τούτου σχετίζονται τὰ ἱστορούμενα γεγονότα. Ἡ Βαβυλωνία ὅμως δὲν ἦτο χώρα ἡνωμένη ὑπὸ τὸ σκῆπτρον ἑνὸς βασιλέως· ὑπῆρχε καὶ ἕτερος βασιλεύς, ὁ Ἀριὼχ τῆς Ἐλλασάρ, ὅστις μετὰ τοῦ Ἀμραφὲλ τῆς Σενναὰρ (Βαβυλῶνος) συνεμερίζετο τὴν διοίκησιν τῆς χώρας, ὅπως δὲ ἐκεῖνος καὶ οὗτος ἀνεγνώριζε τὴν ἐπικυριαρχίαν τοῦ βασιλέως τῆς Ἐλάμ. Ἀναφέρονται δὲ καὶ τὰ «ἔθνη» καὶ αὐτὴ ἡ ἀπομεμακρυσμένη Χαναάν, ὡς ὑποτελῆ εἰς τὴν Ἐλάμ.

Ἂς ἴδωμεν τώρα ποῖον φῶς ἐπιρρίπτουν ἐπὶ τῆς ἐποχῆς ἐκείνης τὰ σύγχρονα μνημεῖα τῆς Βαβυλωνίας. Ἐξ αὐτῶν μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὴν ἐποχήν, περὶ τῆς ὁποίας ὁμιλεῖ τὸ ιδ΄. κεφάλαιον τῆς Γενέσεως, ἡ Ἐλὰμ εἶχε κυριεύσει τὴν Βαβυλωνίαν, οἱ δὲ βασιλεῖς τῆς Βαβυλωνίας εἶχον γίνει ὑποτελεῖς εἰς τὸν Ἐλαμίτην βασιλέα. Ταυτοχρόνως ἡ Βαβυλωνία εἶχε διαιρεθῆ εἰς δύο χωριστὰ βασίλεια· πρὸς βορρᾶν μὲν τὸ βασίλειον τοῦ Ἀμραφὲλ (γνωστοτέρου ὑπὸ τὸ Βαβυλωνικὸν ὄνομα Χαμμουραβῆ) μὲ πρωτεύουσαν τὴν Βαβυλῶνα (τὴν βιβλικὴν Σενναάρ), πρὸς νότον δὲ τὸ βασίλειον τοῦ Ἔρι-Ἄκου, υἱοῦ Ἐλαμίτου ἡγεμόνος, μὲ πρωτεύουσαν τὴν Λάρσαν (τὴν βιβλικὴν Ἐλλασάρ). Βορειότερον ἀκόμη καὶ ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ ἦσαν τὰ «ἔθνη»—τὰ καὶ «βάρβαρα ἔθνη» λεγόμενα—μὲ βασιλέα τὸν Τουδγοῦλαν, ὅστις ἔγινεν ὑποτελὴς τῆς Ἐλάμ, ὅταν καὶ αἱ λοιπαὶ Βαβυλωνικαὶ ἐπαρχίαι ἀνεγνώρισαν τὸ σκῆπτρον τοῦ βασιλέως αὐτῆς Χοδολλογομόρ.

Τελειοτέρα συμφωνία μεταξὺ τοῦ ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς Γενέσεως διασωζομένου ἀποσπάσματος ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ἀρχαίου κόσμου καὶ τῆς μαρτυρίας τῶν αὐτῆς ἐκείνης τῆς ἐποχῆς μνημείων, δὲν δύναται νὰ ὑπάρξῃ. Ἀφοῦ καὶ αὐτὰ τὰ κύρια ὀνόματα τῶν προσώπων καὶ τόπων διεσώθησαν εἰς τὴν Βιβλικὴν ἀφήγησιν μετὰ ἐλαχίστων παραλλαγῶν: τὸ ὄνομα Ἐλλασὰρ π. χ. ἀντὶ τοῦ Λαρσᾶ. Ἀλλ᾽ ὡς πρὸς τὸ ὄνομα τοῦ Ἀμραφέλ, τοῦ βασιλέως τῆς Βαβυλῶνος (Σενναὰρ) παρατηρεῖται σημαντικὴ διαφορὰ πρὸς τὸ «Χαμμουραβῆ», τὸ ὁποῖον ἦτο ἡ συνήθης Βαβυλωνικὴ μορφὴ τοῦ βασιλικοῦ ὀνόματος, ἡ διαφορὰ δὲ αὕτη ἐνέβαλε καὶ αὐτὸν τὸν Ἀσσυριολόγον διευθυντὴν τῶν ἀνασκαφῶν εἰς ἀμφιβολίαν ὡς πρὸς τὴν ταυτότητα τῶν προσώπων. Οἱ δὲ «ἀνώτεροι κριτικοὶ» ἐπέσειον θριαμβευτικῶς τὴν διαφορὰν ταύτην ὡς ἐπιχείρημα κατὰ τῆς ἀξιοπιστίας τῶν ἐξιστορουμένων.

Ἡ πληρεστέρα ὅμως γνῶσις, ἡ προκύψασα πάλιν ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὑρημάτων, ἔλυσε καὶ ταύτην τὴν δυσχέρειαν. Ἐκ ταύτης καταφαίνεται ὅτι ἡ δυναστεία, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνῆκεν ὁ Χαμμουραβῆ, δὲν ἦτο Βαβυλωνικῆς προελεύσεως. ἀλλὰ Χαναναϊκῆς νοτιο-Σημιτικῆς, τὴν καταγωγὴν ἕλκουσα καὶ ὡς θεὸν λατρεύουσα τὸν Σήμου (ἢ Σαμοῦ) υἱὸν τοῦ Νῶε. Εἰς τὴν φυλὴν ταύτην ἀνῆκε καὶ ὁ Ἀβραάμ. Ἡ δὲ γλῶσσα τῶν νοτιο-Σημιτῶν διέφερε τῆς γλώσσης τῶν Βαβυλωνίων Σημιτῶν ἰδίως κατὰ τὴν προφορὰν φθόγγων τινῶν, τοὺς ὁποίους, ὡς ἐκ τούτου, ἔγραφον οἱ Βαβυλώνιοι γραφεῖς κατὰ διαφόρους τρόπους. Οὕτω τὸ Ἑβραϊκὸν ὄνομα Ἀμ-ρα-φὲλ σημαίνει ὁ Θεὸς Ἀμρά. Τοῦτο μεταφερόμενον εἰς τὴν Βαβυλωνικὴν γλῶσσαν γίνεται Ἁμμου ἢ Χαμμου-ράπ-ιλου, ἤτοι «Χαμουραβῆ ὁ Θεός», τοῦ ***ιλου*** ἀντιστοιχοῦντος πρὸς τὸ Ἑβραϊκὸν ἐλ ***Θεός***. Εἶναι δὲ γνωστὸν ὅτι οἱ Βαβυλώνιοι μονάρχαι ἠξίουν νὰ ἀπολαμβανουν θείων τιμῶν. Τοιουτοτρόπως διὰ τῆς εὐρύνσεως τοῦ κύκλου τῶν ἀρχαιολογικῶν γνώσεων ἐξαφανίζεται ἡ ἀσυμφωνία ἐκείνη τῶν παραλλαγῶν τῶν ὀνομασιῶν. Εἶναι δὲ καὶ αὕτη μία ἀκόμη ἀπόδειξις ὅτι αἱ ὑπὸ τῆς Κριτικῆς προβαλλόμεναι δυσχέρειαι δὲν εἶναι ἄλλο παρὰ τὸ ἀποτέλεσμα τῶν ἐλλιπῶν μας γνώσεων, ἡ δὲ ἀρχαιολογία διαρκῶς ἀποδεικνύει πόσον εἶναι ἐπισφαλὲς νὰ ἀρνῆταί τις ἢ νὰ δυσπιστῇ πρὸς τὴν ἀξιοπιστίαν τῆς παραδόσεως ἢ ἀρχαίου τινὸς μνημείου πρὸ τοῦ νὰ ἐξαντλήσῃ πάσας τὰς περὶ τούτων πηγάς.

Καὶ τὸ ὄνομα Χοδολλογομὸρ (Χεδολαόμερ εἰς τὰς Βαβυλωνικὰς ἐπιγραφὰς) τὸ

ὁποῖον ἐπὶ πολλὰ ἔτη ὑπῆρξε λίθος προσκόμματος εἰς τὴν ἀποκατάστασιν τῆς ἱστορικῆς ἀκριβείας τοῦ προκειμένου ἐδαφίου, ἀποδεικνύεται γνήσιον Ἐλαμιτικὸν ὄνομα, ὑπὸ τὸ φῶς τῶν νεωτέρων ἀρχαιολογικῶν ἀνακαλύψεων. Εἶναι λέξις σύνθετος, τῆς ὁποίας τὸ πρῶτον μέρος σημαίνει «δοῦλος» τὸ δὲ δεύτερον τὸ ὄνομα μιᾶς θεότητος. Ὁ Λα-ομὲρ ἢ Λαγομὰρ ἦτο μία ἀπὸ τὰς κυριωτέρας θεότητας τοῦ Ἐλαμιτικοῦ πανθέου, τὸ ὄνομα ἑπομένως τοῦ Ἐλαμίτου βασιλέως Χοδολλογομὸρ δὲν δύναται νὰ ἦναι ἐφεύρεσις Ἰουδαϊκὴ τῶν μετὰ τὴν αἰχμαλωσίαν χρόνων, ὡς ἰσχυρίζετο ἡ κριτική. Ἀλλὰ καὶ τὰ ἄλλα ὀνόματα, τὰ τῶν Χαναναίων ἡγεμόνων, τὰ ἀναφερόμενα ἐν τῷ ιδ΄. κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως, ἀνευρέθησαν εἰς τὰς σφηνοειδεῖς ἐπιγραφὰς τῆς Βαβυλωνίας, διαψεύδοντα τὸν ἰσχυρισμὸν τῆς κριτικῆς, ὅτι ἦσαν «μύθοι ἐτυμολογικοί».

Ἡ ἀκρίβεια, μεθ᾽ ἧς διεσώθησαν τὰ Βαβυλωνικὰ ὀνόματα ἐν τῷ ιδ΄. κεφαλαίῳ τῆς Γενέσεως, ἀποδεικνύει καὶ τοῦτο—ὅτι αἱ φιλολογικαὶ μέθοδοι τῆς Βαβυλωνίας καὶ Ἀσσυρίας ἐπεκράτουν καὶ εἰς τὰς σχολὰς καὶ τὰς βιβλιοθήκας τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τοῦ Ἰούδα. Δὲν ἦσαν αἱ προϋποτιθέμεναι ὑπὸ τῆς «Ἀνωτέρας Κριτικῆς» μέθοδοι, ἀλλὰ μέθοδοι καθιερωθεῖσαι ὑπὸ τῶν αἰώνων παντοῦ ὅπου εἶχεν εἰσχωρήσει ἡ Βαβυλωνικὴ παιδεία. Καὶ εἰς τὴν Ἰουδαίαν, ὅπου μανθάνομεν ὅτι οἱ γραφεῖς τοῦ Ἐζεκίου ἀντέγραψαν τὰς Παροιμίας τοῦ Σολομῶντος (ἰδὲ Παροιμ. κε΄. 1) ἡ ἀρχαιοτέρα φιλολογία θὰ ἀντεγράφετο καὶ θὰ ἐξεδίδετο ἐκ νέου, μὲ τὴν αὐτὴν λεπτολόγον ἀκρίβειαν καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν φιλολογικὴν μέθοδον, ἥτις ἐπεκράτει παρὰ τὸν Εὐφράτην καὶ τὸν Τίγριν. Δυνάμεθα ἑπομένως νὰ ἀποδώσωμεν εἰς τὸ γράμμα τοῦ κειμένου αὐτῶν τὴν ἰδίαν ἐμπιστοσύνην ὡς καὶ εἰς τὰς πηλίνας δέλτους τῆς Νινευῆ.

(ἀκολουθεῖ)

ΠΕΡΙ ΑΝΕΞΙΘΡΗΣΚΕΙΑΣ

Πολὺς θόρυβος ἠγέρθη ἐν τῷ Ἑλληνικῷ καὶ τῷ ξένῳ τύπῳ πέριξ τοῦ μέτρου, εἰς ὃ ἐσχάτως προέβη ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις, ἀπαγορεύσασα τὴν φοίτησιν Ἑλληνοπαίδων εἰς τὰς ξένας σχολάς, μόνον διὰ τὰς τάξεις τῆς στοιχειώδους ἐκπαιδεύσεως. Αἱ Ρωμαιοκαθολικαὶ ἐφημερίδες καὶ ἐδῶ καὶ ἐν τῷ ἐξωτερικῷ κατέκριναν δριμύτατα τὸ μέτρον τοῦτο, παραστήσασαι ὅτι δι᾽ αὐτοῦ ***τίθεται ἐν διωγμῷ*** ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ θρησκεία καὶ ***μόνη αὐτή***, καὶ ὅτι ***ἐλευθερία θρησκευτικὴ ἐν Ἑλλάδι δὲν ὑπάρχει***.

Ἡμεῖς τελευταίως ἐξεφράσαμεν δι᾽ ὀλίγων τὴν περὶ τούτου γνώμην μας καὶ εὕρομεν δικαιολογημένον τὸ ὡς ἄνω μέτρον τῆς Πολιτείας, ὑπὸ ὡρισμένας προϋποθέσεις. Βεβαίως εἶναι ἀναμφισβήτητον ὅτι τὸ μέτρον προεκλήθη ὡς ἐκ τοῦ θρησκευτικοῦ προσηλυτισμοῦ, ὅστις (ὡς ἁρμοδίως βεβαιοῦται) ἐνεργεῖται εἰς τὰ Ρωμαιοκαθολικὰ παρ᾽ ἡμῖν σχολεῖα. Ἀπ᾽ αὐτῆς δὲ τῆς γωνίας ἐξεταζόμενον τὸ πρᾶγμα, ἀναντιρρήτως ἀποβλέπει κυρίως εἰς τὰ Ρωμαιοκαθολικὰ σχολεῖα.

Ἐν τούτοις, δὲν πλήσσονται διὰ τῆς ἀπαγορεύσεως ταύτης μόνον τὰ σχολεῖα ταῦτα, ἀλλὰ καὶ ἄλλα (Προτεσταντικά), τὰ ὁποῖα οὐδέποτε μέχρι σήμερον ἔδωκαν ἀφορμὴν παραπόνων περὶ προσηλυτισμοῦ. Τοιαῦτα σχολεῖα εἶναι λ. χ. τὰ ἐν Ἀθήναις καὶ Θεσσαλονίκῃ ***Γερμανικὰ σχολεῖα***, ἅτινα οὐδέποτε ὑπ' οὐδενὸς κατηγορήθησαν ὅτι ἀσκοῦσιν οἱονδήποτε θρησκευτικὸν προσηλυτισμὸν ἐπὶ τῶν μαθητῶν των· ἐν τούτοις ὑπήχθησαν καὶ αὐτὰ εἰς τὴν γενικὴν ἀπαγόρευσιν, διότι δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνουν ἐξαιρέσεις. Τὸ δὲ πλῆγμα εἶναι διὰ τὰ Προτεσταντικὰ ταῦτα σχολεῖα βαρύτερον ἢ διὰ τὰ Ρωμαιοκαθολικά, διότι συντηροῦνται ὑπὸ τῶν ἐνταῦθα Γερμανικῶν κοινοτήτων (πρωτίστως διὰ τὰ παιδιὰ τῶν κοινοτήτων τούτων), ἀποστερούμενα δὲ αἰφνιδίως τόσων Ἑλλήνων μαθητῶν καὶ μαθητριῶν τοῦ νηπιαγωγείου καὶ δημοτικοῦ σχολείου, ***κινδυνεύουν νὰ κλείσουν διὰ λόγους οἰκονομικούς***· ἐνῷ τὰ Ρωμαιοκαθολικὰ σχολεῖα οὐδεμίαν ὑλικὴν στενοχωρίαν θὰ αἰσθανθοῦν ἐκ τοῦ νέου μέτρου, καθότι ἔχουσιν ὄπισθέν των ***ἰσχυροὺς πόρους ἐκ τῆς ἀλλοδαπῆς***.

Ἀλλὰ θέλομεν σήμερον νὰ ἐξετάσωμεν τὸ ὅλον ζήτημα ἀπὸ τῆς ἀπόψεως τῆς ***ἀνεξιθρησκείας***. Ἡμεῖς οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ δὲν εἴμεθα μέχρι τοῦδε ἐνθουσιασμένοι μὲ τὸ μέτρον τῆς ἐν Ἑλλάδι ὑπαρχούσης θρησκευτικῆς ἐλευθερίας· διότι κατὰ τὰς πρώτας δεκαετηρίδας τῆς ἐμφανίσεως τῆς Ἑλληνικῆς Εὐαγγελικῆς μειονότητος ὑπέστημεν ἀγρίους διωγμούς, ὁποίους μήτε οἱ Ρωμαιοκαθολικοί, μήτε οἱ Ἰσραηλῖται, μήτε οἱ Ὀθωμανοὶ συμπολῖταί μας ὑπέστησάν ποτε. Εὐτυχῶς παρῆλθεν ἀνεπιστρεπτεὶ ἡ ἐποχὴ ἐκείνη τῶν διωγμῶν καὶ ἡ Ἑλληνικὴ κοινωνία ἔμαθε νὰ σέβεται τὰς ἀλλοτρίας θρησκευτικὰς πεποιθήσεις. Ἐν τούτοις καὶ μέχρι σήμερον αἱ ἐν Ἑλλάδι Ἑλλ. Εὐαγγελικαὶ κοινότητες δὲν κατώρθωσαν νὰ ἐπιτύχουν παρὰ τῆς Πολιτείας τὴν ἐπίσημον ἀναγνώρισίν των ὡς νομικῶν προσώπων, λόγῳ τῆς ἀντιδράσεως τῆς ἐπισήμου Ἐκκλησίας τοῦ Κράτους, ἀντιδράσεως παιδαριώδους, ἵνα μὴ ἄλλως πως χαρακτηρίσωμεν αὐτήν, ἀφοῦ πρόκειται περὶ τῆς ἐνασκήσεως τῶν στοιχειωδεστέρων ἀστικῶν δικαιωμάτων ὁμάδων, νομίμως συγκεκροτημένων ἀποκλειστικῶς ἐξ Ἑλλήνων πολιτῶν, μηδεμίαν ἐξάρτησιν ἐχόντων ἀπὸ οἱουδήποτε κέντρου ἐν τῷ ἐξωτερικῷ. Ἐπίσης συχνάκις παρεμβάλλονται ἡμῖν ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου τῶν Θρησκευμάτων ἀδικαιολόγητοι καὶ ἀνομολόγητοι παρελκύσεις εἰς τὴν ἔκδοσιν ἀδειῶν διὰ τὴν οἰκοδομὴν ναῶν διὰ τὰς ἡμετέρας κοινότητας, ἐνῷ αὗται ἔχουν ἐκπληρώσει ὅλας τὰς ὑπὸ τοῦ σχετικοῦ νόμου ὁριζομένας προϋποθέσεις. Πλήρης λοιπὸν θρησκευτικὴ ἐλευθερία, ὁποία ὑπάρχει ἀλλαχοῦ καὶ δὴ εἰς τὰς Προτεσταντικὰς χώρας, αἵτινες εἶναι καὶ αἱ μᾶλλον προηγμέναι εἰς τὸν σύγχρονον πολιτισμόν, δὲν ὑπάρχει ἀκόμη ἐν Ἑλλάδι.

Ἀλλ' εἰς τὸ ζήτημα τοῦτο μόνον οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ συμπολῖταί μας δὲν ἔχουσι λόγον ἢ δικαίωμα νὰ παραπονῶνται· καὶ τοῦτο διὰ δύο λόγους.

Ἐν πρώτοις, ὄχι μόνον δὲν ἐδιώχθησάν ποτε (ὡς ἐδιώχθησαν ἄλλοτε οἱ Ἕλληνες Εὐαγγελικοὶ) ἀλλ' εἶναι ἀνεγνωρισμέναι αἱ κοινότητές των ὡς νομικὰ πρόσωπα καὶ ἐκκλησιαστικαὶ ὁμάδες, οἱ ἱερεῖς καὶ ἐπίσκοποί των εἶναι ἐπισήμως ἀνεγνωρισμένοι καὶ προσκαλοῦνται εἰς τὰς ἐπισήμους τελετάς, καὶ ἀκόμη καὶ στρατιωτικαὶ τιμαὶ ἀπονέμονται εἰς τὰς ἐκκλησιαστικάς των πομπὰς καὶ παρελάσεις.

Μέχρι δὲ σήμερον ἡ Ἑλληνικὴ Πολιτεία ἐχορήγησεν ***ἀπόλυτον ἐλευθερίαν*** εἰς τὰ σχολεῖά των, ἅτινα ὅλα συντηροῦνται ἔξωθεν καὶ διευθύνονται ὑπὸ ξένων μοναχῶν, καὶ ἐπέτρεψεν ἐλευθέρως τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐγκατάστασιν Παπικῶν μοναχικῶν ταγμάτων, ἐνῷ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Γαλλία διὰ νόμου ἔκλεισε τὰ τοιαῦτα καλογηρικὰ σχολεῖα καὶ ἐξεδίωξε τοῦ Γαλλικοῦ ἐδάφους τὰ μοναχικὰ τάγματα. Τώρα δυσαρεστοῦνται διότι ἡ Πολιτεία, φρονοῦσα ὅτι τὰ καλογηρικὰ ταῦτα σχολεῖα ἀσκοῦσι προσηλυτισμὸν ἐπὶ τῆς Ἑλληνικῆς νεολαίας, περιώρισε τὴν εἰς αὐτὰ φοίτησιν τῶν Ἑλληνοπαίδων εἰς τὰς τάξεις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως (¹). Εἶναι ὅμως ἀστεῖος ὁ ἰσχυρισμὸς ὅτι τὰ ἐν Ἑλλάδι Ρωμαιοκαθολικὰ σχολεῖα δὲν δύνανται νὰ χαρακτηρισθοῦν ὡς *ξένα*, ἀφοῦ εἶναι ἱδρυμένα ὑπὸ ξένων, συντηροῦνται διὰ ξένων χρημάτων καὶ διευθύνονναι ὑπὸ ξένων· οἱ δὲ ὀλίγοι ἐν αὐτοῖς Ἕλληνες καθηγηταὶ ἢ διδάσκαλοι οὐδεμίαν ἀσκοῦσιν ἢ δύνανται ν' ἀσκήσουν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διδασκαλίας καὶ διοικήσεως. Εἰς τὰς τάξεις μάλιστα τοῦ νηπιαγωγείου καὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου ἀμφιβάλλομεν ἂν ὑπάρχουν παντάπασιν Ἕλληνες διδάσκαλοι καὶ διδασκάλισσαι· τὸ Ἑλληνικὸν διδακτικὸν προσωπικὸν περιορίζεται εἰς τὰς τάξεις τῆς μέσης ἐκπαιδεύσεως. Εἶναι δὲ δικαίωμα ἀναμφισβήτητον τοῦ Κράτους (παντὸς Κράτους) νὰ ἀπαιτῇ ὅπως ἡ στοιχειώδης ἐκπαίδευσις τῆς νεολαίας αὐτοῦ ἦναι ***ἐθνικὴ*** καὶ ὄχι ξενική.

Ἀλλὰ ***δεύτερον***, πῶς δύναται ὁ Ρωμαιοκαθολικὸς τύπος νὰ κραυγάζῃ περὶ ἐλλείψεως θρησκευτικῆς ἐλευθερίας ἐν Ἑλλάδι, ἐνῷ ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία διά τε τῆς διδασκαλίας καὶ τῆς ὅλης πολιτείας αὐτῆς ἁπανιαχοῦ τῆς γῆς ***ἀποκρούει τὴν ἀνεξιθρησκείαν καὶ πολεμεῖ τὴν θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν*** — καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐλευθερίαν τῆς συνειδήσεως, τοῦ λόγου καὶ τοῦ τύπου; Μήπως δύναται ν' ἀρνηθῇ ἡ συνάδελφος «Καθολικὴ» τὴν πασίγνωστον ταύτην ἀλήθειαν;

Οἱ ἀναγνῶσται ἡμῶν εἶδον (εἰς τὸ ἡμέτερον τεῦχος τοῦ Αὐγούστου ἐ ἔ. σελ. 244 ἑπόμ.) ὅτι ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ἐπισήμως διδάσκει ὅτι ἡ «Πολιτεία ἔχει καὶ τὸ δικαίωμα καὶ τὸ καθῆκον ***νὰ καταδιώκῃ τὰ σχίσματα καὶ τὰς αἱρέσεις***, διὰ τὸ καλὸν τοῦ ἔθνους καὶ τῆς κοινωνίας τῶν πιστῶν, διότι ἡ θρησκευτικὴ ἑνότης εἶναι ἡ κυριωτέρα βάσις τῆς κοινωνικῆς ἑνότητος». Αἱ δὲ ***λατρεῖαι τῶν ἑτεροδόξων***, κατὰ τὴν ἐπίσημον Παπικὴν διδασκαλίαν, εἶναι ***ἀνεκταὶ μόνον*** ἐφ' ὅσον «ἀπέκτησαν εἶδός τι νομικῆς ὑποστάσεως ἐκ τῆς παρελεύσεως τοῦ χρόνου ἢ δυνάμει συνθηκῶν ἢ συμφωνιῶν». Ἐπίσης διδάσκει ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ὅτι ὁ ***φιλελευθερισμὸς*** (libéralisme) ἤτοι, ἡ «ἀντίληψις, ὅτι ἡ σημερινὴ ἀνθρωπίνη κοινωνία στηρίζεται εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ προφορικοῦ λόγου καὶ τοῦ τύπου, εἶναι ***ἀξιοκατάκριτος*** καὶ ***καταδικαστέα***».

Καὶ ὄχι μόνον εἰς τὴν ἐπίσημον διδασκαλίαν της ὑποστηρίζει τοιαῦτα ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία, ἀλλὰ καὶ ἐπιμένει καὶ ὑποβοηθεῖ εἰς τὴν ***πρακτικὴν ἐφαρμογὴν*** τῶν ἀρχῶν τούτων πανταχοῦ, ***ὅπου ἀσκεῖ πολιτικὴν ἐξουσίαν ἢ ἐπιρ-***

(¹) Καθ' ἡμᾶς, τὸ Κυβερνητικὸν μέτρον δὲν εἶναι καλῶς μεμελετημένον, διότι προπαγάνδα καὶ προσηλυτισμὸς εὐκολώτερον γίνεται εἰς τὰ παιδία, τὰ ἔχοντα τελειώσει ἤδη τὴν στοιχειώδη των ἐκπαίδευσιν, ἢ εἰς τὰ τοῦ νηπιαγωγείου καὶ τοῦ δημοτικοῦ σχολείου.

ροήν. Ἀφίνομεν κατὰ μέρος τοὺς ἄθλους τῆς ***Ἱερᾶς Ἐξετάσεως*** κατὰ τὸν Μεσαίωνα—ὅτε οἱ ἄνθρωποι ἐφυλακίζοντο, ἐβασανίζοντο, ἐκαίοντο, ἐσφάζοντο ὑπὸ τῆς Παπικῆς Ἐκκλησίας, ἐπειδὴ διεφώνουν πρὸς τὴν διδασκαλίαν αὐτῆς;—διότι ὁ Παπισμός, φρονίμως ποιῶν, ἐγκατέλειψε πρὸ πολλοῦ τὰς θηριωδίας ταύτας, διαισθανθεὶς ὅτι αὗται δὲν εἶναι πλέον ἀνεκταὶ ὑπὸ τῆς ἀνθρωπιστικῆς συνειδήσεως τῆς κοινωνίας, ἂν καὶ ἡ Παπικὴ Ἐκκλησία ***οὐδέποτε μέχρι σήμερον ἀπεκήρυξεν ἢ ἀπεδοκίμασεν αὐτὰς ἐπισήμως.*** Περιοριζόμενοι δὲ ἁπλῶς εἰς τὸν ***σημερινὸν αἰῶνα***, τί βλέπομεν; Ὅτι ὁ Παπισμὸς ***ἐξακολουθεῖ νὰ διέπηται*** μέχρι σήμερον ***ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀδιαλλάκτου πνεύματος τῆς μισαλλοδοξίας καὶ θρησκευτικῆς ἀνελευθερίας***, ὅπως καὶ κατὰ τοὺς σκοτεινοὺς αἰῶνας, ὅπου δὲ ἔχει τὴν δύναμιν, ***ἐφαρμόζει*** τὸ πνεῦμα τοῦτο ἐμπράκτως.

Εἰς τὴν ***Ἰσπανίαν***, ὅπου ὁ Παπισμὸς ἀνέκαθεν ἀσκεῖ ἰσχυροτάτην ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας, κατὰ τὸ 1856 ὁ Παπικὸς κλῆρος ἐξηνάγκασε τὴν Κυβέρνησιν νὰ προβῇ εἰς εὐρύτατον καὶ ἀπηνῆ ***διωγμὸν τῶν Ἱσπανῶν Προτεσταντῶν.*** Χιλιάδες συνελήφθησαν καὶ κατεδικάσθησαν οἱ μὲν εἰς θάνατον, οἱ δὲ εἰς ἰσόβια δεσμά. Τοῦτο συνεκίνησεν ὁλόκληρον τὸν Προτεσταντικὸν κόσμον καὶ ὁ Παγκόσμιος Εὐαγγελικὸς Σύνδεσμος διὰ τῆς διπλωματικῆς ὁδοῦ κατώρθωσε μετὰ δυσκολίας ***νὰ μετατραποῦν αἱ ποιναὶ αὗται εἰς ἐξορίαν***· οὕτω δὲ ἀρκεταὶ χιλιάδες Ἱσπανῶν διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι δὲν παρεδέχοντο τὰ Παπικὰ δόγματα ἠναγκάσθησαν νὰ ἐκπατρισθοῦν, καταφυγοῦσαι εἰς ἄλλας χώρας τῆς Εὐρώπης. Ἀπὸ τοῦ 1868 τὸ Ἱσπανικὸν Σύνταγμα διακηρύττει πλήρη θρησκευτικὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ χάρις εἰς τὴν παπαδοκρατίαν ἡ ἐλευθερία αὕτη μέχρι σήμερον εἶναι μᾶλλον κενὴ φιλολογικὴ ἔκφρασις. Ἀκόμη καὶ σήμερον δὲν ἐπιτρέπεται εἰς τοὺς Εὐαγγελικοὺς (Προτεστάντας), Ἱσπανοὺς ἢ ξένους, νὰ ἔχωσι ναούς· οἱ ἑτερόδοξοι οὗτοι ὑποχρεοῦνται νὰ κτίζωσι τοὺς εὐκτηρίους των οἴκους μὲ μορφὴν οἰκιῶν καὶ δὴ οὐχὶ ἐπὶ τῆς δημοσίας ὁδοῦ ἀλλ' ὄπισθεν ὑψηλῶν τοίχων, ὥστε νὰ ἦναι ἀφανεῖς ἐκ τῆς ὁδοῦ. Τελευταίως, ὅλαι αἱ κατὰ τόπους Ἱσπανικαὶ Εὐαγγελικαὶ κοινότητες ἠθέλησαν νὰ συγκροτήσουν Γενικὴν Σύνοδον ἐν Βαρκελώνῃ· τοῖς ἀπηγορεύθη ὅμως ὑπὸ τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας νὰ συνέλθουν εἰς οἱανδήποτε δημοσίαν αἴθουσαν δυναμένην νὰ περιλάβῃ ὅλους τοὺς ἀντιπροσώπους, καὶ ἡ Σύνοδος ἠναγκάσθη νὰ διαιρεθῇ εἰς τμήματα καὶ νὰ συνεδριάσῃ τμηματικῶς εἰς μικροὺς εὐκτηρίους οἴκους καὶ ἰδιωτικὰς κατοικίας.

Εἰς τὴν ***Αὐστρίαν*** μέχρι τέλους τοῦ Παγκοσμίου Πολέμου, ὁπότε κατέρρευσεν ἡ Αὐστριακὴ μοναρχία, ἥτις ἐνήργει πάντοτε ὑπὸ τὰς ἐμπνεύσεις τοῦ Παπικοῦ νουντσίου (πρεσβευτοῦ), αἱ ἐγχώριαι Εὐαγγελικαὶ ἐκκλησίαι οὔτε ἀνεγνωρίζοντο οὔτε ἠδύναντο νὰ οἰκοδομήσουν ναούς. Εἰς τὴν ***Ἰταλίαν*** μὲ τὴν τελευταίαν Συνθήκην τοῦ Λατερανοῦ ἡ Παπικὴ Ἕδρα ἐνόμισεν ὅτι θὰ δύναται νὰ ἀνακτήσῃ τὴν παλαιάν της παντοδυναμίαν τοῦ νὰ πατάσσῃ τοὺς «αἱρετικοὺς» Βαλδενσίους (ὡς ὀνομάζονται ἀπ' αἰώνων οἱ Ἰταλοὶ Εὐαγγελικοί)· οὗτοι δικαίως ἀνησύχησαν ἐκ τῶν ἁπανταχοῦ συγχρόνων καὶ ἀθρόων ἐπιθέσεων τῶν Παπικῶν κληρικῶν κατ' αὐτῶν καὶ ἐζήτησαν τὴν προστασίαν τῆς Κυβερνήσεως. Ὁ δὲ Μουσσολίνι διὰ δημοσίας δηλώσεώς του τοὺς διεβεβαίωσεν ὅτι δὲν θὰ ἐπιτραπῇ

ἡ παραμικρὰ καταπάτησις τῆς πλήρους θρησκευτικῆς καὶ ἐκκλησιαστικῆς των ἐλευθερίας, καὶ οὕτω κατέπαυσεν ἡ ἐπιθετικότης τοῦ Παπικοῦ κλήρου.

Ἀλλ' ἂς λάβωμεν τὸ πρόσφατον καὶ καταπληκτικὸν ***παράδειγμα τῆς Μάλτας***. Ἐκεῖ ὄχι μόνον ἀξιοῖ ὁ Παπισμὸς νὰ ἐπεμβαίνῃ εἰς τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τῆς νήσου καὶ νὰ καταπολεμῇ τὴν μεταρρύθμισιν τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως, ἥτις ἀποβλέπει εἰς ἐλευθεριωτέραν ἀγωγὴν τῆς νεολαίας, ἀλλὰ καὶ ἀνθίσταται ἀδιαλλάκκως καὶ ἐπισήμως ***εἰς τὴν δημοσίᾳ ἐμφάνισιν οἱουδήποτε ἄλλου Χριστιανικοῦ δόγματος***. Ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Μελίτης, ἐπικαλούμενος ἀρχαίας τινὰς συμβάσεις τοῦ 15ου καὶ ἐφεξῆς αἰῶνος, διὰ τῶν ὁποίων ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ θρησκεία ἐκηρύσσετο ἐπίσημος καὶ μοναδικὴ ἐν τῷ νήσῳ, δὲν ἐπιτρέπει ὄχι μόνον τὴν οἰκοδομὴν ναοῦ τῶν Μαλτέζων Προτεσταντῶν (μειονότητος ἀσημάντου ἀριθμητικῶς), ἀλλὰ καὶ οἱανδήποτε δημοσίαν ἱεροπραξίαν Ἀγγλικανοῦ ἢ ἄλλου ἑτεροδόξου κληρικοῦ. Οὕτω πρό τινων ἐτῶν, ὅτε ἐπεσκέφθη τὴν νῆσον ὁ Βασιλεὺς Ἐδουάρδος καὶ ἐπρόκειτο κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ νέου κυματοθραύστου τοῦ πολεμικοῦ λιμένος (ἔργου καθαρῶς Ἀγγλικοῦ) νὰ τελεσθῇ ἁγιασμὸς ὑπὸ Ἀγγλικανοῦ κληρικοῦ, ὁ Παπικὸς Ἀρχιεπίσκοπος διεμαρτυρήθη ἐπὶ τούτῳ, ἐπικαλεσθεὶς τὰς ἀρχαίας συνθήκας, δυνάμει τῶν ὁποίων μόνον Ρωμαιοκαθολικοὶ ἱερεῖς ἠδύναντο νὰ ἐμφανισθῶσι δημοσίᾳ ἐνδεδυμένοι ἐκκλησιαστικὴν περιβολήν· Καὶ ὁ Ἐδουάρδος, ἂν καὶ βαθέως δυσαρεστηθείς, ὑπεχώρησεν εἰς τὴν ἀξίωσιν ταύτην (ἵνα μὴ γεννήσῃ ζητήματα θρησκευτικὰ καὶ θεωρηθῇ ἡ κυρίαρχος Ἀγγλία ὡς παραβιάζουσα τὴν θρησκευτικὴν συνείδησιν καὶ εὐαισθησίαν ἑτεροδόξων ὑπηκόων της) καὶ ὁ ἁγιασμὸς τοῦ κυματοθραύστου ἐματαιώθη! Ἔτι πρὸ ὀλίγου καιροῦ Ἀγγλικανὸς ἱερεὺς πολεμικοῦ πλοίου, κληθεὶς νὰ κηδεύσῃ κάποιον Ἄγγλον κάτοικον ἑνὸς προαστείου τῆς Μάλτας, ἀπεβιβάσθη ἐκ τοῦ πλοίου του εἰς τὴν πόλιν ἐνδεδυμένος τὴν ἐπίσημον ἐκκλησιαστικήν του περιβολὴν (τὰ ἄμφιά του, κατὰ τὴν Ἑλληνικὴν ἔκφρασιν), καὶ ἐπέβη ἁμάξης, ἵνα μεταβῇ εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κηδευομένου. Καὶ ἔφθασε μὲν ἐκεῖ ἀνενόχλητος, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς κηδείας ἐκ τῆς οἰκίας, ἀστυνόμος τις ἐπληροφόρησε τὸν ἱερέα, ὅτι κατ᾽ ἀπαίτησιν τοῦ Ἀρχιεπισκόπου Μελίτης ***ἀπαγορεύεται εἰς αὐτὸν ἡ ἐμφάνισις εἰς τὴν δημοσίαν ὁδὸν μὲ τὰ ἄμφιά του***· καὶ ἠναγκάσθη ὁ ἱερεὺς νὰ τὰ ἐκδυθῇ μέχρι τῆς ἐκκλησίας, ὅπου τὰ ἐφόρεσε πάλιν, καὶ ἔπειτα τὰ ἐξεδύθη πάλιν καὶ τὰ ἐφόρεσε πάλιν ἐντὸς τοῦ νεκροταφείου (ὅπερ ἐθεωρήθη ἔδαφος Ἀγγλικανικόν)!

Ἐὰν τοιαῦται ἐξωφρενικαὶ ἀξιώσεις ἐφηρμόζοντο ἐν Ἑλλάδι κατὰ τῶν Παπικῶν κληρικῶν καὶ ἱεροτελεστιῶν, φανταζόμεθα πῶς θὰ ὠρύοντο (καὶ δικαίως) οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ συμπολῖταί μας. Καὶ ὅμως τὸ Ὀρθόδοξον δόγμα ἔχει ἐν Ἑλλάδι ***τὴν αὐτὴν ἀριθμητικὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ τῶν ἑτεροδόξων***, ἣν ἔχει ὁ Ρωμαιοκαθολικισμὸς ἐν Μάλτᾳ· συνεπῶς ἐὰν αἱ ὑπερφίαλοι ἀξιώσεις τοῦ Παπισμοῦ ἐν Μάλτᾳ ἦσαν δίκαιαι, θὰ ἦσαν ἐξ ἴσου δίκαιαι ἐφαρμοζόμεναι ὑπὸ τῆς Ἑλληνικῆς Πολιτείας κατὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ρωμαιοκαθολικῶν.

Ἡ ***ἀντίφασις*** μεταξὺ τῶν ὅσα διδάσκει καὶ ἐπιβάλλει ὁ Παπισμὸς κατὰ παντὸς ἑτεροδόξου εἰς χώρας Παποκρατουμένας καὶ τῶν ὅσα ζητεῖ δι' ἑαυτὸν εἰς χώρας ἑτεροδόξους, ὅπου στερεῖται πολιτικῆς δυνάμεως, εἶναι τόσον καταπλη-

κτική, ὥστε νὰ κινῇ τὸ μειδίαμα μᾶλλον ἢ τὴν ἀγανάκτησιν. Εἰς ὅλας τὰς Εὐαγγελικὰς (Προτεσταντικὰς) χώρας κυριαρχεῖ ἀπόλυτος ἐλευθερία θρησκευτική, ὡς καὶ ἐλευθερία τοῦ προφορικοῦ λόγου καὶ τοῦ τύπου. Ἐκεῖ δὲ εἶναι αὐτόχρημα κωμικὸν νὰ βλέπῃ τις τοὺς Ρωμαιοκαθολικοὺς διεκδικοῦντας πλήρεις τὰς ἐλευθερίας ταύτας, ἃς ***ἡ Ἐκκλησία των καταδικάζει*** διὰ τῆς ἐπισήμου αὐτῆς διδασκαλίας καὶ ***ἀρνεῖται ἀδυσωπήτως εἰς τοὺς ἑτεροδόξους,*** ὅπου γῆς καὶ ἂν ἔχῃ τὴν πολιτικὴν ἐξουσίαν ὑποχείριον!

Καὶ τὸ νοστιμώτερον εἶναι, ὅταν Ρωμαιοκαθολικαὶ ἐφημερίδες ἐκθειάζουν ***τὴν ἀνεξιθρησκείαν,*** ἧς ἀπολαύει ὁ Παπισμὸς εἰς ἑτεροδόξους χώρας. Οὕτω λ. χ. ἡ ἐνταῦθα ἐκδιδομένη συνάδελφος «Καθολική» (φύλλον τῆς 25 Ν/βρίου ἐ. ἔ.) εἰς ἀρθρίδιον ἐπιγραφόμενον «Ἀνεξιθρησκεία ἐν Ἀγγλίᾳ» περιγράφει διὰ ζωηρῶν χρωμάτων πῶς οἱ ἐν Ἀγγλίᾳ Παπικοὶ ἱεροκήρυκες κηρύττουν ἐλευθέρως τὸν Ρωμαιοκαθολικισμὸν ἐν ὑπαίθρῳ εἰς τὰς πλατείας καὶ τὰς διασταυρώσεις μεγάλων κεντρικῶν ὁδῶν! Δύναται κανεὶς νὰ φαντασθῇ χώραν, ὅπου ὁ Παπισμὸς ἰσχύει παρὰ τῇ Κυβερνήσει, δίδουσαν παρομοίαν ἐλευθερίαν εἰς Ὀρθόδοξα ἢ Εὐαγγελικὰ ὑπαίθρια κηρύγματα;

Διὰ τοῦτο οἱ Ρωμαιοκαθολικοὶ συμπολῖται ἡμῶν θὰ κάμουν καλὰ νὰ παύσουν ὀλοφυρόμενοι καὶ διαμαρτυρόμενοι ἐπὶ τῷ νέῳ μέτρῳ περὶ ξένων σχολῶν. Τὸ Κράτος ἔχει τὸ δικαίωμα νὰ ἀπαιτήσῃ ὅπως ὅλα τὰ Ἑλληνόπαιδα λάβουν τὴν πρώτην, τὴν στοιχειώδη, ἐκπαίδευσίν των εἰς τὴν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν καὶ μακρὰν πάσης ξενικῆς ἐπιδράσεως εἴτε θρησκευτικῆς εἴτε ἄλλης, ἀρκεῖ αὐτὸ τὸ Κράτος νὰ παρέχῃ σχολεῖα ἄρτια καὶ ὑγιεινὰ διὰ τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν, νὰ μὴ ζητῇ δὲ εἰς τὰ κρατικὰ ταῦτα σχολεῖα νὰ διδάσκωνται τὰ τέκνα τῶν ἑτεροδόξων ἰδέας καὶ ἔθιμα θρησκευτικὰ ἀλλότρια τοῦ θρησκεύματος τῶν γονέων των, διότι ἄλλως τὸ Κράτος θὰ ἦναι αὐτὸ ἔνοχον προσηλυτισμοῦ ἀθεμίτου.

ΠΑΛΑΙΑ ΠΑΡΑΒΟΛΗ ΕΙΣ ΝΕΟΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Διήγημα Χριστουγέννων

Τὸ φῶς μιᾶς χειμερινῆς ἡμέρας ἔκλινε πρὸς τὴν δείλην, ἀλλ᾽ ὁ οὐρανὸς ἦτο αἴθριος καὶ ἐφώτιζε μίαν ἀπέραντον χιονοσκεπῆ πεδιάδα διεσπαρμένην μὲ δασωμένας περιοχάς, πέραν τῶν ὁποίων διεγράφετο εἰς τὸν ὁρίζοντα πρὸς δυσμὰς τὸ κωδωνοστάσιον μιᾶς ἐκκλησίας. Ἦτο ἀκόμη ἄσπιλος καὶ ἀπάτητος ἡ χιών, εἰμὴ μόνον ὅπου σειρὰ πατημάτων, ἐρχομένων ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ χωρίου, διευθύνετο πρὸς τὸν ὑψηλὸν τοῖχον μιᾶς ἐκτεταμένης περιοχῆς, ὄπισθεν τοῦ ὁποίου ἐφαίνοντο αἱ ἐπάλξεις ἑνὸς ἀρχαίου πύργου, ἐν μέσῳ ὑψηλῶν δένδρων. Πρὸ τῆς μεγάλης σιδηρᾶς πύλης τοῦ περιβόλου ἔστεκεν ἕνας ἄνθρωπος, φορῶν ἐνδυμασίαν ἐργατικήν, ὁ ὁποῖος ἐκύτταζε τὰ μεσαιωνικὰ ἐμβλήματα, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἐγκεχαραγμένα ὑπεράνω τῆς πύλης καὶ τὰ ὁποῖα ἦσαν τὸ οἰκόσημον τῆς παλαιᾶς καὶ ἐξεχούσης μεταξὺ τῆς τοπικῆς ἀριστοκρατίας, οἰκογενείας τῶν Βιλμεράου. Ἀφοῦ ἐπὶ

ἀρκετὰ λεπτὰ ἐστάθη παρατηρῶν αὐτά, ὁ ἄνθρωπος ἐστράφη πρὸς μίαν μικρὰν θύραν παραπλεύρως τῆς πύλης, ὅπου ἐκρέμετο ἡ λαβὴ ἑνὸς κώδωνος, καὶ τὴν ἔσυρεν. Εἰς τὸν ἦχον τοῦ κώδωνος ἠκούσθη γαύγισμα ἄγριον σκύλλου, καὶ ἀμέσως ἐφάνη ἕνας θυρωρὸς εἰς τὸ μικρὸν κιγκλίδωμα τῆς θύρας, καὶ ἠρώτησε:

—«Τί θέλεις;»

— «Ζητῶ ἐργασίαν. Εἶμαι ἐργάτης, καὶ ἔμαθα πῶς ἔχετε ἐδῶ κτήματα πολλά. Μήπως χρειάζεσθε ἐργάτην;»

—«Τώρα ἐργάτην μέσα εἰς τὴν καρδιὰν τοῦ χειμῶνος, ποῦ εἶναι πέτρα ἡ γῆ; Μὴ χάνῃς τὴν ὥρα σου, παιδί μου, μόνον γύρισε τὸ γρηγορώτερον εἰς τὸ χωριό σου, διὰ νὰ μὴ παγώσῃς στὸν δρόμον ἀπόψε».

—«Εἶμαι ξένος, περιπατῶ ἀπὸ τὸ πρωῒ διὰ νὰ ἔλθω ἐδῶ. Μοῦ εἶπαν ὅτι τὸ ἀφεντικὸ εἶναι πλούσιο καὶ βοηθεῖ ἐκείνους ποῦ θέλουν νὰ ἐργασθοῦν. Ποῦ νὰ ὑπάγω ἀπόψε;»

Ὁ θυρωρός, ὅστις δὲν εἶχε παύσει νὰ ἐξετάζῃ προσεκτικῶς μὲ τὸ βλέμμα του τὸν ξένον, ἂν καὶ τὰ χαρακτηριστικά του δὲν ἐφαίνοντο καλὰ εἰς τὸ δειλινὸν λυκόφως, ἐφάνη μεταμελούμενος. Ἤνοιξε τὴν θύραν καὶ εἶπεν:

—«Ἔλα μέσα· φαίνεσαι ὅτι λέγεις τὴν ἀλήθεια. Νὰ διώξῃ κανεὶς τὸν ξένον ἀπόψε, παραμονὴν Χριστουγέννων, δὲν ἐπιτρέπεται».

Μόλις ἐπάτησεν ἐντὸς ὁ ξένος καὶ τὸν ὑπεδέχθη ἄγριον γαύγισμα ἐκ μέρους πελωρίου σκύλλου, δεμένου εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ θυρωρείου ἔμπροσθεν τοῦ ξυλίνου σπιτιοῦ του. Οὔρλιαζε καὶ ἐγαύγιζε σύρων τὴν ἁλυσσίδα του καὶ προσπαθῶν νὰ φθάσῃ τὸν ξένον καὶ τὸν κατασπαράξῃ.

—«Πρόσεχέ τον», εἶπεν ὁ θυρωρός, «εἶναι πολὺ ἄγριος.»

Ἀλλ᾽ ὁ νέος ἀντὶ νὰ ὀπισθοχωρήσῃ ἐστάθη, ἥπλωσε τὴν χεῖρά του πρὸς τὸν σκύλλον καὶ χαμηλοφώνως ἐπρόφερε μίαν λέξιν: «Ρῶλλο!» Τὸ νοῆμον ζῷον ἐστάθη, ἔτεινε διὰ μίαν στιγμὴν τὴν κεφαλήν του πρὸς τὸν ξένον καὶ εὐθὺς ἐξέβαλε κραυγήν, ἥτις ἔκαμε τὸν θυρωρὸν νὰ στραφῇ—ἦτο κλαυθμηρισμὸς ἀναγνωρίσεως καὶ χαρᾶς. Ὁ τεράστιος σκύλλος ἐσηκώθη ἐπὶ τῶν ὀπισθίων του ποδῶν καὶ ἐπήδησε πρὸς τὸν ξένον, καὶ θέσας τοὺς δύο πόδας του προσθίους ἐπὶ τοῦ στήθους του προσεπάθει νὰ λείξῃ τὸ πρόσωπόν του, ἐνῷ ὁ νέος ἐθώπευε τὴν δασύτριχον ράχιν του.

—«Βλέπεις, Χέρμαν,» εἶπε πρὸς τὸν ἐμβρόντητον θυρωρόν, «ὁ Ρῶλλος ἐνθυμεῖται τοὺς παλαιούς του φίλους καλλίτερα ἀπὸ σένα!» Ἐνῷ δὲ ἐξηκολούθει ὁ θυρωρὸς νὰ τὸν κυττάζῃ ὡς ἄνθρωπος βλέπων ὄνειρον. ..αἴφνης ἐφώναξεν:

—«Εἶναι ὁ κόμης μας ὁ Ροβέρτος!»

Μαζὺ οἱ δύο εἰσῆλθον εἰς τὸ θυρωρεῖον, ὅπου μία μεγάλη πηλίνη θερμάστρα διέχεε γλυκεῖαν θερμότητα εἰς δύο καλῶς εὐπρεπισμένα δωμάτια. Ἐνῷ δὲ ἔσπευδεν ὁ θυρωρὸς νά ἑτοιμάσῃ κέρασμα θερμαντικόν, ὁ Ροβέρτος ἀφῆκε τὸ βλέμμα του νὰ πλανᾶται πέριξ, εἰς τὸ γνωστόν του περιβάλλον.

—«Ναί, Χέρμαν, ἐγὼ εἶμαι, ἀλλ᾽ ὄχι ὁ αὐτός, ποῦ ἤμουν ἐδῶ καὶ τέσσαρα χρόνια....Καὶ ἂν ἦλθα ἀπόψε εἰς τὴν θύραν τοῦ πατρός μου, δὲν ἦλθα διότι μὲ ἀνάγκασεν ἡ πεῖνα—ἂν καὶ μὲ τὴν πεῖναν ἔκαμα γνωριμίαν πολλάκις — ἀλλὰ

διὰ νὰ ζητήσω συγχώρησιν καὶ νὰ πάρω τὴν εὐχὴν τῶν γονέων μου, πρὶν φύγω μακρὰν διὰ νὰ εὕρω ὁπουδήποτε γῆς ἐργασίαν. Καὶ ὅταν μὲ τὸν καιρὸν ἀποδείξω ὅτι ἡ μετάνοιά μου εἶναι εἰλικρινής, ἴσως ἀξιωθῶ νὰ γίνω καὶ πάλιν δεκτὸς εἰς τὸν κύκλον τῆς οἰκογενείας».

Ὁ θυρωρός, ἀπόστρατος ἐπιλοχίας καὶ ἀπὸ πολλῶν ἐτῶν πιστὸς ὑπηρέτης τῆς οἰκογενείας τῶν Βιλμεράου, ἤκουεν ἐν σιωπῇ τὴν ἐξομολόγησιν τοῦ νεαροῦ κόμητος, κινῶν ἐπιδοκιμαστικῶς τὴν κεφαλήν του.

—«Πές μου, πῶς εἶναι ὁ πατέρας μου, ἡ μητέρα μου;....Πῶς νὰ τοὺς πλησιάσω τώρα;...Νὰ μὴν ἐξαφνισθοῦν; Τί νομίζεις, Χέρμαν»;

—«Ἀπὸ ὑγείαν εἶναι καλὰ καὶ οἱ δύο· ἀλλ' ἡ καρδιά των εἶναι λυπημένη· ἡ κόμησσα μητέρα σας μάλιστα τὸ πῆρε πολὺ ἐπὶ πόνου· ἐκλείσθηκε στὸν πύργον. Ὁ κύριός μου ὁ πατήρ σας ἐπιβλέπει τὰ κτήματα μαζὺ μὲ τὸν ἀδελφόν σας, φροντίζει δι' ὅλα καὶ ἔτσι διασκεδάζει τὴν λύπην του...Πρέπει νὰ μὴν ἐξαφνισθοῦν....διότι ἡ χαρὰ ἡ μεγάλη φονεύει!» εἶπεν ὁ Χέρμαν· καὶ ἀμέσως ἐπρόσθεσε: «Καθήσατε ἐδῶ ὀλίγον· θὰ ἦσθε μόνος σας. Ἡ γυναῖκά μου εἶναι ἐπάνω εἰς τὸν πύργον καὶ βοηθεῖ εἰς τὸ στόλισμα τοῦ δένδρου· δὲν θὰ σᾶς ἴδῃ κανείς».

Ἀπέμεινε λοιπὸν μόνος ὁ Ροβέρτος καὶ ὁ νοῦς του ἦτο πλήρης σκέψεων πικρῶν καὶ ἀναμνήσεων συγκινητικῶν. Ἐπέρασεν ἀπὸ τὴν μνήμην του ἡ ἐποχὴ τῆς νεανικῆς του τρέλλας, ὅταν ἐπιμόνως ἀπῄτησε νὰ τὸν ἀφήσουν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν μονοτονίαν τῆς ἐξοχικῆς ζωῆς τοῦ πύργου, νὰ ταξειδεύσῃ διὰ νὰ «γνωρίσῃ τὸν κόσμον», νὰ «εὐρύνῃ τὸν ὁρίζοντά του», ὡς ἔλεγε, νὰ ζήσῃ ἐπὶ τέλους ὡς κοινωνικὸς ἄνθρωπος. Ἀφοῦ δὲ ἐδοκίμασε πᾶν ὅ,τι ἕνας πλούσιος νέος δύναται νὰ δοκιμάσῃ ἀπὸ τὴν ζωὴν τῶν ἀπολαύσεων καὶ τῆς ἀσωτείας, ἦλθε τὸ θλιβερὸν κατρακύλισμα, τὸ ὁποῖον τὸν ἔφερεν εἰς συνάφειαν μὲ τὰ καθάρματα τῆς κοινωνίας. Ἀλλ' ἡ ἔμφυτός του ἀξιοπρέπεια καὶ ἡ πρὸς τὸν βόρβορον ἀποστροφή του τὸν ἔσωσαν, καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν ἐργασίαν—ἐργασίαν ταπεινὴν καὶ σκληροτάτην, διότι καμμίαν τέχνην δὲν εἶχε διδαχθῇ—ὅπως πορισθῇ τὸν ἐπιούσιον ἄρτον καὶ αὐτὸν πενιχρόν.

Αἱ ἀναμνήσεις αὐταὶ τὸν ἔπνιγον· ἐξῆλθε καὶ ἐδέχθη νέα δείγματα ἀγάπης τοῦ Ρώλλου. Ἐνῷ δὲ τὸν ἐθώπευεν, εὐγνώμων διὰ τὴν εἰλικρινῆ φιλίαν ἀκόμη καὶ ἑνὸς σκύλλου, ἤκουσε νὰ ἔρχωνται τὰ βήματα τοῦ θυρωροῦ, συνοδευόμενα ὑπὸ ἄλλου τινος προσώπου.

Ὁ Ροβέρτος ἀνεγνώρισεν ὅτι τὸ πρόσωπον τοῦτο ἦτο ὁ πατήρ του· ἔσκυψε τὴν κεφαλὴν ἐπὶ τοῦ στήθους, μὴ τολμῶν νὰ ἀντικρύσῃ τὸ πατρικὸν βλέμμα, ἀλλ' εὐθὺς εὑρέθη ἀγκαλιασμένος ἀπὸ τὴν ἀγκάλην τοῦ πατρὸς καὶ ἤκουσε τὴν ἀγαπητήν του φωνὴν νὰ εὐχαριστῇ τὸν Θεόν, ὅτι τὸ ἀπολωλὸν παιδί του εὑρέθη, ὅτι ὁ ὡς νεκρὸς θρηνηθεὶς ἀπεδόθη εἰς τὴν ζωήν! Ἀνέκφραστος συγκίνησις συνεκλόνιζε τὰ στήθη τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ μετανοοῦντος υἱοῦ· καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ παλαιὸς στρατιώτης, ὁ αὐστηρὸς Χέρμαν, ἄφινε τὰ δάκρυά του νὰ κυλίωνται ἐλεύθερα εἰς τὸν φοβερόν του μύστακα.

—«Δὲν ζητῶ νὰ μὲ ἐπαναφέρῃς εἰς τὴν προτέραν μου θέσιν εἰς τὸν οἶκόν σου, πατέρα μου», εἶπε τέλος ὁ Ροβέρτος, «ἀλλὰ μόνον εἰς τὴν καρδίαν σου!

θέλω νὰ ἐργασθῶ· ἐδοκίμασα τὴν ἐργασίαν καὶ αἰσθάνομαι ὅτι θὰ δυνηθῶ νὰ σᾶς ἀποδείξω ὅτι ἡ μετάνοιά μου εἶναι εἰλικρινὴς καὶ πραγματική. Θὰ μοῦ τὸ ἐπιτρέψητε, ἐλπίζω!...»

Εἰς ἀπάντησιν ὁ πατὴρ ἐπέρασε τὸν βραχίονά του εἰς τὸν βραχίονα τοῦ υἱοῦ του καὶ τὸν ὡδήγησε διὰ μέσου τῶν δένδρων καὶ πρασιῶν τοῦ κήπου πρὸς τὸν πύργον. Ἀπαρατήρητοι εἰσῆλθον εἰς τὸ ἰδιαίτερόν του γραφεῖον. «Μεῖνε ἐδῶ», εἶπεν ὁ γέρων, «διὰ νὰ εἰδοποιήσω τὴν μητέρα σου».

Εὗρε τὴν κομησσαν εἰς τὴν κεντρικὴν αἴθουσαν τοῦ πύργου μετὰ τῶν ὑπηρετριῶν της, ἀπησχολημένην εἰς τὸν στολισμὸν τοῦ Δένδρου τῶν Χριστουγέννων, κατὰ τὸ ἀπαράβατον ἔθιμον τῆς Γερμανίας, ὅπου εἰς τὴν πτωχοτάτην καλύβην, ὅπως καὶ εἰς τὰ βασιλικὰ ἀνάκτορα, τὴν νύκτα τῆς Παραμονῆς φωταγωγεῖται ἓν δένδρον ἐλάτου, εἴτε μικρὸν εἴτε μεγάλον, εἰς μνήμην τῆς γεννήσεως τοῦ θείου Βρέφους, ἐνῷ μικροὶ καὶ μεγάλοι ψάλλουν τὸν ὕμνον: «***Νὺξ ἱερά, σιωπηλή***».

—«Εἶναι εὔκολον νὰ ἔλθῃς εἰς τὸ γραφεῖόν μου διὰ μίαν στιγμήν;» ἠρώτησε μὲ τρόπον φυσικώτατον ὁ κόμης, ὅστις ἐδίσταζεν ἤδη πῶς ἔπρεπε νὰ ἀναγγείλῃ τὴν καλὴν εἴδησιν, διότι εἶχεν ἀκούσει ὅτι «ἡ μεγάλη χαρὰ φονεύει».

—«Εὐχαρίστως», ἀπήντησεν ἡ κόμησσα καὶ τὸν ἠκολούθησεν. Εἰς τὸν διάδρομον ἔξωθεν τοῦ γραφείου, ἐκεῖνος ἐστάθη.

—«Ἔλαβα καλὰς εἰδήσεις», εἶπε.

—«Καλὰς εἰδήσεις!...Ἀλλὰ ποίας εἰδήσεις;... Ὤ, μήπως ἔμαθες τίποτε διὰ τὸν Ροβέρτον;»

Εἰς ἀπάντησιν ὁ κόμης ἤνοιξε τὴν θύραν τοῦ γραφείου καὶ ἔδειξε τὸν Ροβέρτον, ὅστις καθήμενος πρὸ μιᾶς τραπέζης, εἶχε σκυμμένην τὴν κεφαλὴν καὶ τὸ πρόσωπον κρυμμένον εἰς τὰς δύο του χεῖρας.

Ἓν βλέμμα καὶ ἡ μήτηρ εὑρέθη πλησίον του. Ἔθεσε μὲ τρυφερότητα τὴν χεῖρά της ἐπὶ τῆς κεφαλῆς του καὶ ἤρχισε νὰ θωπεύῃ τὴν κώμην του. Ὁ κόμης ἔκλεισε τὴν θύραν καὶ τοὺς ἀφῆκε μόνους.

***

Ἡ εἴδησις τῆς ἐπανόδου τοῦ ἀπολωτότος υἱοῦ διεδόθη ἀστραπηδὸν εἰς ὅλον τὸν πύργον ὑπὸ τῆς ὑπηρεσίας. Οἱ διάδρομοι ἐπλήσθησαν χαρμοσύνου βοῆς. Οἱ ὑπηρέται ἔτρεχον ἐδῶ καὶ ἐκεῖ νὰ ἐκτελέσουν τὴν διαταγὴν τοῦ κυρίου των ὅπως ἑορτασθῇ ἐπαξίως ἡ ἐπάνοδος τοῦ ξενητευμένου.

Εἰς τὸ μέσον ὅλων τούτων ἐνεφανίσθη ὁ πρεσβύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ροβέρτου, ὁ κόμης Ἀδαλβέρτος.

— «Τί συμβαίνει;» ἠρώτησε τοὺς ὑπηρέτας· ἀλλ' ὅταν ἐπληροφορήθη, ἐσκυθρώπασε καὶ ἐστράφη πρὸς τὰ ἰδιαίτερά του δωμάτια. Ἐκεῖ ἔσπευσε καὶ τὸν εὗρηκεν ὁ πατήρ του.

—«Μή, παιδί μου, μὴ μᾶς χαλάσῃς τὴν εὐτυχίαν μας! Μετὰ τόσα ἔτη ἀνησυχίας, φόβου, καὶ τελευταίως ἀπελπισίας, δὲν ἔπρεπε νὰ χαρῶμεν καὶ νὰ πανηγυρίσωμεν τὴν ἐπιστροφὴν τοῦ ἀπολωλότος παιδίου μας;.. Σὺ ὁ ὁποῖος εἶσαι χαρακτὴρ δίκαιος καὶ κρίνεις πάντοτε καλῶς τὰ πράγματα, εἰπέ μου τί ἔπρεπε νὰ

κάμω; Νὰ τὸν διώξω ἀπὸ τὴν θύραν μου, ὅταν ἦλθε διὰ νὰ ζητήσῃ συγχώρησιν διὰ τὸ παρελθόν;»

—«Ἠξεύρω μόνον τοῦτο», ἀπεκρίθη μετὰ πικρίας ὁ Ἀδαλβέρτος, «ὅτι ἐγὼ ἐθυσίασε τὰ νειάτα μου διὰ νὰ κάμω τὸ θέλημά σας. Μήπως καὶ ἐγὼ δὲν εἶχα τοὺς πόθους τῆς νεότητος, δὲν ἤθελα κ' ἐγὼ νὰ ταξειδεύσω, νὰ ζήσω τὴν ζωὴν τοῦ κόσμου εἰς τὰ κέντρα τοῦ πολιτισμοῦ, τῶν γραμμάτων καὶ τῆς καλλιτεχνίας; Ἀλλὰ χωρὶς παράπονον ὑπέκυψα εἰς τὴν ἐπιθυμίαν σας, ἀνέλαβα τὴν ἐπιστασίαν καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τῶν κτημάτων σας, χωρὶς ποτὲ νὰ φαντασθῆτε τί μοῦ ἐκόστιζε, καὶ φυσικὰ χωρὶς νὰ σκεφθῆτε ὅτι ἔπρεπε νὰ μοῦ κάμετε κάποιαν ἐπίσημον ἐκδήλωσιν ἀναγνωρίσεως τῆς θυσίας μου.

Ἀλλ' ὅταν ἐφάνη πάλιν ὁ υἱός σας, ὁ ἐλαφρόμυαλος, ἀφοῦ ἔφαγε ὁλόκληρον τὴν περιουσίαν του εἰς ἀσωτείας καὶ τὸν τελευταῖόν του ὀβολὸν ἔπαιξεν εἰς τὸ Μόντε—Κάρλο, ὅταν ᾐσθάνθη τοὺς νυγμοὺς τῆς πείνας καὶ ἔτρεξε νὰ ζητήσῃ ἄσυλον καὶ περίθαλψιν κοντά σας, ὤ, τότε, εὐθὺς τὸν ἐδέχθητε μὲ χαρὰν καὶ ἀγαλλίασιν, καὶ πρόκειται νὰ σφάξετε τὸν μόσχον τὸν σιτευτὸν πρὸς τιμήν του!»

Ὁ γέρων ἠθέλησε νὰ τὸν διαβεβαιώσῃ περὶ τῆς πλήρους ἐκτιμήσεως καὶ εὐαρεσκείας του πρὸς αὐτόν:

—«Παιδί μου, πᾶν ὅ,τι ἔχω εἶναι ἰδικόν σου· ὅ,τι ἤθελες, ἐὰν τὸ ἐζήτεις, θὰ σοῦ τὸ ἔκαμνα, καὶ ἐὰν δὲν σοῦ ἐξεδήλωσα ἐπισήμως τὴν εὐαρέσκειάν μου καὶ τὴν ἐκτίμησίν μου, δὲν τὸ ἔκαμα διότι σὲ ἐθεώρουν ἀναπόσπαστον μέρος τοῦ ἑαυτοῦ μου, ὡς τὸν μέλλοντα νὰ λάβῃ τὴν θέσιν μου καὶ νὰ συνεχίσῃ τὰς οἰκογενειακὰς παραδόσεις, ὅταν θὰ ἐκλείψω ἐγώ. Μή, πρὸς Θεοῦ, μᾶς παρεξηγήσῃς, μὴ παραβιάσῃς τὴν ἱερότητα τῆς φιλοξενίας (διὰ νὰ μὴν εἴπω τοῦ οἰκογενειακοῦ δεσμοῦ) καὶ τῆς ἱερᾶς Νυκτός, τὴν ὁποίαν ἀπόψε ἑορτάζομεν».

Καὶ τὸν ἀφῆκε, περίλυπος.

* * *

Ἡ ἡμέρα τῶν Χριστουγέννων ἀνέτειλεν ἀνέφελος, ἡ χιὼν ἀντηνάκλα διὰ μυριάδων σπινθήρων τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου.

Ὅταν μακρόθεν ὁ κώδων τῆς ἐκκλησίας ἤρχισε καλῶν τοὺς κατοίκους τοῦ χωρίου καὶ τῶν πέριξ ἐπαύλεων εἰς τὴν θείαν λατρείαν, ἡ μεγάλη οἰκογενειακὴ ἅμαξα φέρουσα ἐζωγραφισμένον τὸ οἰκόσημον τῶν Βιλμεράου καὶ συρομένη ὑπὸ δύο εὐρώστων ἵππων, ἐστάθη πρὸ τῆς θύρας τοῦ πύργου. Εἰς αὐτὴν ἔλαβον θέσιν ὁ κόμης μετὰ τῆς κομήσσης καὶ τοῦ Ροβέρτου.

—«Ποῦ εἶναι ὁ κόμης Ἀδαλβέρτος;» ἠρώτησεν ὁ κόμης.

—«Ἐπροχώρησε πεζός», ἀπεκρίθη ὁ ὑπηρέτης, ὅστις ἡτοιμάζετο νά κλείσῃ τὴν θύραν τῆς ἁμάξης. Οἱ γέροντες γονεῖς ἀντήλλαξαν βλέμμα θλίψεως, τὸ ὁποῖον δὲν διέφυγε τὸν Ροβέρτον.

— «Ὢ!» εἶπε, «πόσοι τιμωροῦνται διὰ τὸ σφάλμα μου!» Ἀλλ' ἡ μήτηρ του τοῦ ἔσφιξε τὴν χεῖρα παρηγορητικῶς.

Ἡ παλαιὰ ἐκκλησία τοῦ χωρίου ἦτο ἤδη πλήρης, ὅτε ἡ οἰκογένεια τοῦ κόμητος εἰσῆλθε καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸ οἰκογενειακόν της κάθισμα. Ἐκεῖ εὗρον τὸν Ἀδαλβέρτον, ὁ ὁποῖος ἐσηκώθη καὶ ἐστάθη εἰς τὸν διάδρομον, διὰ νὰ

ἀφήση τοὺς γονεῖς του νὰ λάβουν τὰς θέσεις των μεθ᾽ ὃ ἐκάθησε πάλιν, ἔχων εἰς τὸ πλευρόν του τὸν ἀδελφόν του. Διότι ἡ ἀξιοπρέπειά του δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ θεατρίσῃ τὴν οἰκογένειάν του διὰ καμμιᾶς δημοσίας ἐκδηλώσεως τῶν πικροχόλων αἰσθημάτων, ἅτινα ἐπλήρουν τὴν καρδίαν του.

Ἤρχισεν ἡ σεμνὴ ἀκολουθία τῆς χαρμοσύνου ἡμέρας. Μετὰ τὰς δεήσεις καὶ τοὺς ὕμνους, ὁ ποιμὴν ἀνῆλθεν εἰς τὸν ἄμβωνα, διὰ νὰ ἐπαναλάβῃ καὶ ἅπαξ ἀκόμη τὴν ἀγγελίαν τῆς μεγάλης χαρᾶς, ἥτις ἐδόθη διὰ στόματος τῶν ἀγγέλων πρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, ἀλλὰ καὶ νὰ τονίσῃ τὴν σημασίαν τοῦ γεγονότος καὶ τὰ διδάγματα, τὰ ὁποῖα ἔπρεπε νὰ ἐφαρμοσθοῦν ὑπὸ τῶν ἀνομολογούντων ἑαυτοὺς ὀπαδοὺς Ἐκείνου, ὅστις ἐγεννήθη ἐν τῇ φάτνῃ τῆς Βιθλεὲμ διὰ νὰ καταργήσῃ τὴν φιλαυτίαν καὶ τὴν ἀλαζονείαν τῶν ἀνθρώπων.

Ὁ ἱεροκήρυξ ἦτο ἡλικιωμένος, ὡς ἐμαρτύρει ἡ πολιά του κεφαλή. Ἐπὶ τριακονταετίαν εἶχε ποιμάνει τὴν μικρὰν ἐκείνην ἀγροτικὴν κοινότητα πιστῶς, ὡς πατὴρ πνευματικὸς καὶ φίλος οἰκογενειακὸς μικρῶν καὶ μεγάλων. Αὐτὸς εἶχε βαπτίσει τοὺς δύο υἱοὺς τοῦ κόμητος Βιλμεράου καὶ εἶχε καταρτίσει αὐτοὺς διὰ τοῦ κατηχητικοῦ μαθήματος καὶ δι᾽ ἰδιαιτέρων ὁμιλιῶν, ὅπως προσέλθουν εἰς τὴν κοινωνίαν τῆς ἐκκλησίας, ὅταν ἦλθον εἰς ἡλικίαν ὥριμον. Τὸν ἤκουον τώρα οἱ δύο ἀδελφοὶ μὲ αἰσθήματα διάφορα, ἀλλὰ κατὰ βάθος τὰ αὐτά — ὁ Ροβέρτος ἐν κατανύξει, θέτων τὸ βάρος τοῦ ἁμαρτωλοῦ του παρελθόντος εἰς τοὺς πόδας τοῦ Σωτῆρος τῶν ἁμαρτωλῶν, ὁ Ἀδαλβέρτος κατ᾽ ἀρχὰς μὲν ἀντιπαλαίων κατὰ τῆς συναισθήσεως τῆς ἐνοχῆς τῆς ἀδιαλλαξίας του, βαθμηδὸν δὲ αἰσθανόμενος ὅτι τήκονται τὰ πάγη τῆς καρδίας του καὶ ἐξατμίζονται αἱ πικρίαι του κατὰ τοῦ ἀδελφοῦ του.

Ἐν ἐπιλόγῳ ὁ ποιμὴν ἔστρεψε τὸν λόγον εἰς τὴν πρακτικὴν ἐφαρμογήν: «Ἡ γέννησις τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ», εἶπεν, «εἶναι πρωτίστως ἄγγελμα εἰρήνης, διαλλαγῆς τοῦ Θεοῦ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους, συμφιλιώσεως τῶν ἀνθρώπων πρὸς ἀλλήλους. Οἱ τρέφοντες αἰσθήματα πικρίας, μνησικακίας ἢ καὶ ἁπλῆς ψυχρότητος πρὸς οἱονδήποτε, ἀκόμη καὶ πρὸς τοὺς ἐχθρούς των, δὲν δύνανται νὰ γίνωσι μέτοχοι τῆς εὐλογίας, τὴν ὁποίαν ἐξαγγέλλει ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Χριστοῦ. Ἂς μὴ τολμήσουν δὲ οἱ τοιοῦτοι νὰ πλησιάσωσιν εἰς τὴν Τράπεζαν τοῦ Κυρίου, χωρὶς νὰ συγχωρήσωσι καὶ νὰ συγχωρηθῶσι!»

Οἱ σοβαροὶ οὗτοι λόγοι τοῦ σεβασμίου ἀνδρὸς ἀπεκάλυψαν εἰς τὸν Ἀδελβέρτον τὴν σκληρότητα τῆς ἀδιαλλαξίας του πρὸς τὸν μετανοήσαντα ἀδελφόν του, ὡς καὶ τὸ ἐγωϊστικὸν καὶ ἀχάριστον τῆς διαγωγῆς του. Κῦμα μεταμελείας καὶ ἀγάπης ἐπλημμύρισε τὴν ψυχήν του. Ἥπλωσε τὴν χεῖρά του καὶ τὴν ἔθεσεν ἐπάνω εἰς τὴν χεῖρα τοῦ ἀδελφοῦ του, ὅστις τὴν ἔλαβε καὶ τὴν ἐκράτησε σφιγκτά. Μετέλαβον ὅλοι ὁμοῦ ἀπὸ τῆς Τραπέζης τοῦ Κυρίου ἐν γλυκείᾳ καὶ παρηγόρῳ κατανύξει, καὶ ὅτε ἐξῆλθον πάλιν τοῦ ναοῦ, ὁ Ἀδελβέρτος ἐπλησίασε τὴν μητέρα του καὶ εἶπεν:

—«Προχωρήσατε σεῖς μὲ τὴν ἅμαξαν· ὁ Ροβέρτος καὶ ἐγὼ θὰ ἔλθωμεν πεζῇ».

Μ. Μ. Κ.

ΜΑΘΗΜΑΤΑ ΤΟΥ ΚΥΡΙΑΚΟΥ ΣΧΟΛΕΙΟΥ

ΔΙΑ ΤΟ ΕΤΟΣ 1931

ΠΡΩΤΗ ΤΡΙΜΗΝΙΑ

Ἰησοῦς Χριστός, ὁ Σωτὴρ τοῦ κόσμου.

Ἰανουαρίου *4.—Ἡ γέννησις Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.* Λουκᾶ α'. 1 17, 80. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφιον 76.

» *11.—Ἡ παιδικὴ ἡλικία τοῦ Ἰησοῦ.* Λουκ. β'. 40-52. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφιον 52.

» *18. - Τὸ κήρυγμα Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστοῦ.* Λουκ. γ'. 7-17. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφιον 8.

» *25.—Ὁ πειρασμὸς τοῦ Ἰησοῦ.* Λουκ. δ'. 1-13 Χρυσοῦν ρητόν: Ἑβρ. β'. 18.

Φεβρουαρίου *1.—Ἰησοῦς ὁ μέγας Ἰατρός.* Λουκᾶ δ'. 38-44, ε'. 12-16. Χρυσοῦν ρητόν: Ἡσα. νγ'. 4.

» *8.—Ἰησοῦς ὁ παγκόσμιος Διδάσκαλος.* Λουκ. στ'. 27 42. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφ. 31.

» *15.—Ἰησοῦς ὁ φίλος τῶν ἁμαρτωλῶν.* Λουκ. ζ'. 36-50. Χρυσοῦν ρητόν: Α'. Τιμ. α'. 15.

» *22.—Ἰησοῦς ὁ κομιστὴς τῆς καλῆς ἀγγελίας.* Λουκ. η'. 1-15. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφιον 1.

Μαρτίου *1.—Ὁ Ἰησοῦς ἐξαποστέλλει ἱεραποστόλους.* Λουκ. ι'. 1-11, 17, 21, 22. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφ. 2.

» *8.—Ὁ καλὸς Σαμαρείτης.* Λουκ. ι'. 25—37. Χρυσοῦν ρητόν: Λευϊτ. ιθ'. 18.

Μαρτίου *15.—Ὁ Ἰησοῦς μεταξὺ φίλων καὶ ἐχθρῶν.* Λουκ. ι'. 38 42, ια' 42-46, 52-54. Χρυσοῦν ρητόν: Ἰωάν. ιε'. 14..

» *22.—Χρῆσις καὶ κατάχρησις τῶν δωρεῶν τοῦ Θεοῦ.* Λουκ. ιβ'. 16—21, 41—48. Χρυσοῦν ρητόν: Ἐφεσ. ε'. 18.

» *29.—Ἀναθεώρησις τριμηνίας.* Χρυσοῦν ρητόν: Πράξ. ι'. 38.

ΔΕΥΤΕΡΑ ΤΡΙΜΗΝΙΑ

Ἀπριλίου 5.—Ὁ Ἰησοῦς διδάσκει τὴν ταπεινοφροσύνην. Λουκ. ιδ'. 7-14, ιη'. 15-17. Χρυσοῦν ρητόν: Λουκ. ιδ'. 11.

» *12.—Ὁ ἄσωτος Υἱός.* Λουκ. ιε'. 11-24. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφ. 10.

» *19.—Ὁ πλούσιος καὶ ὁ Λάζαρος.* Λουκ. ιστ', 19-31. Χρυσοῦν ρητόν: Ματθ. στ'. 20.

» *26.—Πῶς πρέπει νὰ προσευχώμεθα.* Λουκ. ιη'. 1-14. Χρυσοῦν ρητόν: Λουκ. ια'. 1.

Μαΐου *3.—Ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Ζακχαῖος.* Λουκ. ιθ'. 1—10. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφ. 10.

» *10.—Ἡ παραβολὴ τῶν ταλάντων.* Λουκ. ιθ'. 11—26, Χρυσοῦν ρητόν: Α'. Κορινθ. δ'. 2.

« *17.—Ἡ βασιλικὴ εἴσοδος τοῦ Ἰησοῦ.* Λουκ. ιθ'. 29—42, 45—48. Χρυσοῦν ρητόν: Ἀποκ. ιζ'. 14.

» *24.—Ἡ προσέγγισις τοῦ τέλους.* Λουκ. κβ'. 7—23. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφ. 19.

» *31.—Εἰς τὸν κῆπον τῆς Γεθσημανῆ.* Λουκ. κβ'. 39—54. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφιον 42.

Ἰουνίου *7.—Ἡ Σταύρωσις.* Λουκ. κγ'. 33-46. Χρυσοῦν ρητόν: Ἠσα. νγ.' 5.

» *14.—Ἡ Ἀνάστασις* καὶ ἡ *Ἀνάληψις.* Λουκ. κδ'. 25-40, 50, 51. Χρυσοῦν ρητόν: Ρωμ. η'. 34.

» *21.—Τὸ σκάνδαλον.* Ρωμ. ιδ'. 13 23. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδ. 21.

» *28.—Ἀναθεώρησις τριμηνίας.* Χρυσοῦν ρητόν: Ἰωάν. γ'. 16.

ΤΡΙΤΗ ΤΡΙΜΗΝΙΑ

Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ.

Ἰουλίου *5.—Ἡ δωρεὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος.* Πράξ. α'. 6-9, β'. 1-8 Χρυσοῦν ρητόν: Πράξ. α'. 8.

» *12.—Τὸ κήρυγμα τῶν ἀποστόλων.* Πράξ. δ'. 1-14. Χρυσοῦν ρητόν: Πράξ. ε'. 29.

» *19.—Ἡ ὑπηρεσία τῆς πρώτης Ἐκκλησίας.* Πράξ. δ'. 32-35, στ'. 1 4, Β'. Κορινθ. θ'. 1-7. Χρυσοῦν ρητόν: Πράξ. κ'. 35.

» *26.—Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ διὰ τῶν διωγμῶν.* Πράξ. ζ'. 59—η'. 4, ια'. 19-21. Χρυσοῦν ρητόν: Ἀποκάλ. β'. 10.

Αὐγούστου *2.—Τὸ κήρυγμα τοῦ Φιλίππου.* Πράξ. η'. 26-40. Χρυσοῦν ρητόν: Πράξ. η'. 4.

» *9.—Ἡ ἐπιστροφὴ καὶ ἀποστολὴ τοῦ Σαύλου.* Πράξ. θ'. 1-9, 17-19, Α'. Τιμ. α'. 12-14. Χρυσοῦν ρητόν: Πράξ. κστ'. 19.

» *16.—Σπορὰ καὶ θερισμός.* Γαλάτ. στ'. 1-10. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφ. 7.

» *23.—Εὐαγγέλιον παγκόσμιον.* Πράξ. ια'. 5-18. Χρυσοῦν ρητόν: Ρωμ. ι'. 12.

» *30.—Ἡ περιοδεία εἰς Κύπρον.* Πράξ. ιβ'. 25, ιγ'. 12. Χρυσοῦν ρητόν: Ρωμ. α'. 16.

Σεπτεμβρίου *6.—Ἡ ἀποστολὴ πρὸς τὰ ἔθνη.* Πράξ. ιγ'. 42-52. Ρωμ. α'. 14-16. Χρυσοῦν ρητόν: Πράξ. ιγ'. 47.

» *13.—Ἐπεισόδια ἱεραποστολικά.* Πράξ. ιδ'. 8-23. Χρυσοῦν ρητόν: Ματθ. ε'. 10.

» *20.—Ἡ σύνοδος ἐν Ἱερουσαλήμ.* Πράξ. ιε'. 22-29, Γαλάτ. β'. 1,2,9,10. Χρυσοῦν ρητόν: Γαλ. ε'. 13.

» *27.—Ἀναθεώρησις τριμηνίας.* Ἡ διάδοσις τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐν Ἀσίᾳ. Χρυσοῦν ρητον: Πράξ. ιδ'. 27.

ΤΕΤΑΡΤΗ ΤΡΙΜΗΝΙΑ

Ὀκτωβρίου *4.—Ἡ κλῆσις εἰς Μακεδονίαν.* Πράξ. ιστ'. 6-15. Ρωμ. ιε'. 18-21. Χρυσοῦν ρητόν: Ματθ. κη'. 19.

» *11.—Ὁ Παῦλος εἰς Φιλίππους.* Πράξ. ιστ'. 22-34, Φιλιππ. δ'. 4-7. Χρυσοῦν ρητόν: Φιλιππ. δ'. 4.

» *18.—Ὁ Παῦλος ἐν Θεσσαλονίκῃ καὶ Βεροίᾳ.* Πράξ. ιζ'. 1, 5-11, Α'. Θεσσ. β'. 7-12. Χρυσοῦν ρητόν: Ψαλμ. ριθ'. 18.

» *25.—Ὁ Παῦλος ἐν Κορίνθῳ.* Πράξ. ιη'. 1-11. Χρυσοῦν ρητόν: Α'. Κορ. ιγ'. 13.

Νοεμβρίου *1.—Περὶ ἐγκρατείας.* Γαλάτ. ε'. 13-26. Χρυσοῦν ρητόν: Ἐφεσ. ε'. 18.

» *8.—Ὁ Παῦλος ἐν Ἐφέσῳ.* Πράξ. ιθ'. 8-20. Χρυσοῦν ρητόν: Ἐφεσ. ε'. 11.

» *15.—Ὁ Παῦλος ἐν Ἱερουσαλήμ.* Πράξ. κα'. 27-39. Χρυσοῦν ρητόν: Πράξ. κβ'. 15.

» *22.—Ὁ Παῦλος ἐν Ρώμῃ.* Πράξ. κη'. 16-24, 30, 31. Χρυσ. ρητόν: Φιλιππ. δ'. 13.

» *29.—Ἡ Πρὸς Φιλήμονα ἐπιστολή.* Ἐδάφια 4-20. Χρυσοῦν ρητόν: Γαλάτ. γ'. 28.

Δεκεμβρίου *6.—Ὁ Παῦλος πρὸς τὸ τέλος.* Β'. Τιμ. δ'. 6-18. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφ. 7.

» *13.—Ὁ Ἰωάννης ἐν Πάτμῳ.* Ἀποκ. α'. 1-18—Χρυσοῦν ρητόν: ἐδάφ. 17-18.

» *20.—Ἡ ὑπερτάτη δωρεὰ τῆς ἀγάπης* (μάθημα Χριστουγέννων) Α'. Ἰωάν. δ'. 7-19. Χρυσοῦν ρητόν: ἐδαφ. 11.

» *27.—Ἀναθεώρησις τριμηνίας.* Χρυσοῦν ρητόν: Ἀποκ. ια'. 15.

ΠΟΙΚΙΛΑ

— *Ἡ περυσινὴ κυκλοφορία τῆς Ἁγίας Γραφῆς.* Εἰς συμπλήρωσιν τῶν ὅσα ἐγράφομεν εἰς τὸ τεῦχος τοῦ Νοεμβρίου (σελ. 331, ὑποσημείωσιν) μανθάνομεν ὅτι κατὰ τὸ ἔτος 1929 ἡ Ἀμερικανικὴ Βιβλικὴ Ἑταιρία ἐκυκλοφόρησεν 11,102,664 ἀντίτυπα, ἅτινα προστιθέμενα εἰς τὴν κυκλοφορίαν τῆς Βρεττανικῆς καὶ τῶν ἄλλων Βιβλικῶν Ἑταιριῶν τῆς Εὐρώπης, ἀναβιβάζουσιν εἰς 29,753,240 ἀντίτυπα τὴν συνολικὴν κυκλοφορίαν τῆς Ἱερᾶς Βίβλου ἀνὰ τὸν κόσμον κατὰ τὸ ἔτος 1929.

— *Ἔρανος ὑπὲρ τῶν Βιβλικῶν Ἑταιριῶν.* Ὁ ἔρανος, ὅστις ἐνηργήθη τῇ 2 Νοεμτῇ 2 Νοεμβρίου ἐ. ἔ. εἰς ὅλας τὰς Ἑλλ. Εὐαγγελικὰς Ἐκκλησίας ὑπὲρ τῶν Βιβλικῶν Ἑταιριῶν, ἀπέδωκε σύνολον δρ. 5545, Ἐλλείπουν μέχρις ὥρας οἱ ἔρανοι τριῶν ἐκκλησιῶν—Μυλοτόπου, Ἀξιουπόλεως καὶ Σεβαστῆς.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ
ΤΟΥ "ΑΣΤΕΡΟΣ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ,, ΤΟΥ ΕΤΟΥΣ 1930

[Οἱ ἀριθμοὶ ἀναφέρονται εἰς τὰς σελίδας]

